

Ljubljanski

ZVON.

LETO
VII.

ZVEZKA
2.

1887.

Vsebina 2. zvezka:

1. Gorazd: <i>Mejnik. Balada</i>	65
2. S. Savec: <i>Postillon d' amour. Povest. II. Aleksandra</i>	66
3. Podlimbarski: <i>Handžija Mato. Slika z bosenskih gor</i>	70
4. Trdina: <i>Bajke in povesti o Gorjancih. 33. Rožica</i>	84
5. Anton Raić: <i>Ivan baron Ungnad</i>	92
6. Jos. Cimperman: <i>Strunárjeva prošnja. Pesem</i>	102
7. Ivan Vrhovec: <i>Turški davek in vojaška granica</i>	102
8. Janko Kersnik: <i>Testament. Povest. II.</i>	107
9. Fr. Čuček: <i>Prilika. Pesem</i>	114
10. Književna poročila:	
II. V. Oblák: <i>Leskienova knjiga „Handbuch der altpolgari-</i> <i>schen (altkirchenslawischen) Sprache“</i>	115
III. Fr. Hubad: <i>Imenitna knjiga Kreckova</i>	121
11. Listek: <i>Fran Erjavec. † — Nove knjige slovenske. — Kri-</i> <i>lánove poezije. — Slovani v nemški književnosti. — Rusinsko-</i> <i>nemški slovar. — Srbska književnost. — Društvo v spomin</i> <i>Mihaila Katkovskega v Lvovu. — Poziv.</i>	

Listnica. G. M. Mulej, gimn. prof. v N. Uralsku: Prebitek (2.45 gld.) smo izročili blagajniku »Nar. Doma«. — G. B. Bekar v L. Vaš list je plačan do konca marcija t. l. — G. Jos. Sattler, k. pri sv. B. v H. Plačano za prvo polovico tega leta. — G. Ant. Mikulů, duh. v J. na K. Naročnina je poravnana za vse leto 1887. — G. And. Adamič, def. v Z. Prejeli 1.15 gld. — G. Anton Kofol na P. Kakor lani! — G. Ant. Br., c. kr. s. pr. v Slov. Bistici: Pošta nam je vrnila Vaš list z lakonično opazko: »Deutsch!« — Gospodična A. Peč. v Velenji. »Zvon« je dotiskan v Ljubljani 1. ali 2. dan vsakega meseca in vezan 1 dan pozneje; razpošilja se 3. ali 4. dan. Iz tega vidite, da lista Vam ne pošiljamo pozneje, nego drugim naročnikom. — G. Ivan Tr. v Vidmu. Hvala lepa za poslani stari rokopis. O priliki Vam ga raztolmačimo. Morebiti se Vam posreči, da še kaj najdete. — Dr. Ahasverus: Nagrado Vašo smo po Vaši želji porabili za dober namen; izročili smo jo podpore potrebnemu pisatelju. Bog plati! — G. Fr. X. D. v Ij. Oprostite, ni mogoče! Takoj prva dva verza spominjata bralca Gr. »Domovince«. — G. dr. K. Štr. na Dunaji: Hvala Vam lepa! V 3. št.!

Ljubljanski

Leposloven in znanstven list.

Štev. 2.

V Ljubljani 1. februarija 1887.

Leto VII.

Mejnik.

Balada.

Sejm bil je živ. Prodal i on je Lahom
Tam par volóv.
Zakàsnil se, a v pózni, temni noči
Sám gré domóv.

»Hm, pravijo, da ní baš varno iti
Tod obsoréj,
Popotnike da časih rado straši
Ob cesti téj.«

»Pa bil je Martin svoje dúf voják vam,
Na straži stal,
Po noči čul tam uro býti vsako —
Pa bi se bal?«

»Še pri Custozzi smrti bal se nisem,
Zrl ji v oči —
Pa tukaj mar ko déte bi trepétal,
Če list šuštf?«

Dospè do svoje hoste . . . Čuj, iz teme:
»Joj, kam bi dél?« —

»Kaj — kdó si božji — kam naj deneš, vprašáš? —
I, kjer si vzél!«

»Vzel sem *med* svojo bil in tvojo lastjo
Mejník le-tá,
Presádil ga skrivaj na last sem *tvojo*
Za sežnja dvá.«

»Oh, in sedaj, odkar moj duh odplaval
Na óni svét,
Nazáj ga nosim kleti kamen težki
Pač sto že lét!«

»Hu, to teží, tiščí! . . .« Tu se zabliskne:

 Pred njim sopèč

Upógnen stopa — sósed Vid — na ramah

 Mejník nosèč!

Pa bil je Martin svoje dní voják vam,

 In ní se bal; —

Kakó nocój domóv je prišel s sejma,

 Pa le ní znal.

A čudno prinesó mu vsi novíco.

 Ko sine svít:

»Sinóč umrl je nagle smrti sósed,

 Mejšáš naš — Vid!«

Gorázd.

Postillon d' amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil S. Savec.

II.

Aleksandra.

(Dalje.)

Minilo je dobro dve leti, odkar je povila Aleksandra na ome-njenem gradiči čvrstega dečka. Materi je otrok velika tolažba, vendar zadene jo nov udarec, ki ji potare dušo in izpodjé tudi njeno zdravje. Za Boga, Vladimir, nje Vladimir, ki se je postavil za svojo ljubezen tako goreče in neustrašljivo, pisal ji je zadnji čas res redkeje in nekako hladno, zdaj pa naravnost izreka, da je obupal, da se jima treba udati, da ji ne smé in ne more ni pisati več. Tega udarca tudi nje krepka narava ne prebije; prime se je huda vročinska bolezen. Ko se zavé, spozná poleg sebe svojega brata, ki jo váruje skrbno in ljubeznivo ter ji pripoveduje, da Fanica oskrbuje sina, da naj prav lepó vse uboga v prid svojega zdravja; kadar okreva in do-volijo zdravniki, dobí tudi svoje dete, Vladimírčka. Res tudi okreva, brat jo pelje iz Rusije na jug, v Italijo, tukaj pa, ker ji ne more več prikrivati in upa njeno zdravje dovolj utrjeno, nasprotovati tudi temu najhujšemu udarcu, pové ji napósled, da je sin njen Vladimírček prve dní po njeni bolezni umrl za božjastjo. Izročí ji takisto pismo od Fa-nice, v katerem je razloženo, kje je pokopan i. t. d. Fanica se dalje prav prijazno in ljubeznivo poslavlja v pismu od svoje gojenke rekoč,

da je sama sila nesrečna, ker jo bo morda mati tožila neskrbnosti. Ne more več pred njeno obličje; ne pripušča ji vest obujati svoji preljubljeni gojenki in prijateljici toli žalostne spomine s svojo navzočnostjo. Ko je brat, zapustivši slikarske študije v Firenci, prispel k bolnici, Fanice ni bilo več, šla je z otrokom v Moskvo na povelje zdravnikov. Kar on vé, je tudi res tako, kakor piše guvernanta.

Cetinoviča ne zanima samó povest, temveč opazuje z rastočim sočutjem pripovedovalko, kateri igrajo izrazi čutil na lepem obrazu tako jasno, da je vsaka beseda prepričevalna in seza do srca.

»Ne bom Vas mučila,« nadaljuje gospá, »dalje s tem, kar sem trpela; zagotavljam Vas, imela sem pekel v srci, obupala sem nad Bogom in nad vsem. O, brat moj je imel težke ure z menoj!«

Kapajo ji debele solze po belem lici in močijo tanki čipkasti ovòj, zategnen okoli krasno polnega vratú. Cetinovič začuti neko mučno zatezanje okoli svojih usten, kakeršnega se ne spominja kdáj. Vraga, misli si, moškemu ne pristájajo solze, in seže po zemljevidu, blizu njega razgrnenem rekoč: »Káj ne, milostiva, tù-le je Kitaj,« jezeč se v istem trenutku nad seboj, da je káj tako neumestnega izustil, vendar zadovoljen, da sme obrniti oči stráni od teh solz.

Aleksandra se skloni malo bliže in položí roko na Petrovo laket rekoč: »Oprostite mi, premagalo me je, le potrpite, govorila bodem mirno. Vi poiščete sinka mojega in mi ga privedete nazaj.«

»Mrtvega?« vpraša začujeno Peter.

»Kako sem zmédena! Živega, saj živí, vidite, tako-le je bilo. Vladimirček ni umrl, guvernanta ga je ukrála, ta kača!«

»Zakaj vendar?«

»Za gotovo samí ne vemo. Da bi bil mojega moža Vladimira oče ukazal to krutost, ne moremo verjeti. Oj, Tjepušin, Tjepušin,« reče s povešenim obrazom, »strašno si se maščeval! Veste, jaz imam navzlic vsi nesreči prijatelje, tudi mogočne prijatelje. Guvernanto je videl slučajno na kolodvóru v Firenci služnik vélike kneginje Helene in jo spoznal; imela je pri sebi malo dete. Govorica s tem je došla tudi do kneginje; jako ljuba stara gospá je in meni naklonjena. Dobili smo migljaj in razumite, sledili smo brez prestanka za njim naprej in nazaj.

Guvernanta se je potikala z otrokom, izdajaje se za vdovo angleškega trgovca, po manjših mestih, pomikala se čez Francosko v Italijo; sledili smo jo čez Brindisi v Aleksandrijo; v Suezú se je ukrcala na angleški brod. To je naš zadnji sled; kajti potnik, katerega sem poslala za njó, izginil nam je pol leta sem popolnoma. Vidite, tukaj-le

jo dobite v enem teh-le kitajskih mest, ali pa tû-le v Japanu; tû-le na Manilji je pretoplo«.

Naštevata tuja mesta in razkazuje po zemljevidu z belim svojim prstom, kakor bi ne bili ti kraji dalje narazen, kakor Lido ali Mestre od Benetek.

Vstane, vzame večji zavitek, dene iz njega dve manjši in jedno veliko fotografijo in jih podá Cetinoviču rekoč: »To je ona, Fani Schwerzer, tista kača, zdaj Mistress Seamens, če se ni zopet prekrstila«.

»Inteligenten, toda suhoparen obraz,« reče Cetinovič, pogledavši fotografijo.

»Vi jo boste našli in vzeli ji otroka, pa zahtevam še več od Vas. Moj mož, véliki knez Vladimir, pride skoraj na Maniljo; potoval bode po kitajskih in japonskih mestih, lajtnant je na fregati »Svetlani«, kateri je komandant admiral Tjepušin. Vi izročite vélikemu knezu vse, kar Vam dam; približate se mu na ta ali óni način.«

Ko jo Cetinovič neverno gleda, nadaljuje: »Ne čudite se; uverjeni smo, da nisem ni jednega pravega pisma dobila od Vladimira in on ne od mene, odkar sva se ločila. To je vse preskrbel admiral. Ko smo zvédeli, da otrok živi, odprle so se nam oči. Preštudirali smo vsa Vladimirova pisma, primerjali jih s pravimi — vsa, vsa so podtaknena. Seveda, Tjepušin je dobil pooblastilo »princa ozdraviti« in je pri zvršitvi delal po svoje, kruto pretiraval, ker me je hotel uničiti.«

»Glejte, ta je on, dala Vam bom tudi tri fotografije, tû-le se je dal fotografovati dan prej, predno me je védel pred oltar. Velik je, lahko ga boste spoznali, vidite, tû je najin monogram,« reče kažóč na nekako od dveh pismen spojeno znamko.

»Lep, mlad mož je,« reče Peter ogledujoč podobe mladeniča, kateremu poganja prvi mah na plemenitem lici.

»Milostiva gospá, naloga je težka, zeló težka; volja me je, poskusiti hočem vse, ne odjenjati. Do kneza priti me ni skrb, toda Fanico najti bode težava. In če jo najdem, zlepa ne dá otroka.«

»Tedaj ga ji vzemite s silo! Mož proti ženski, in tak kakor ste Vi! S silo ali zvijačo, kakor preudarite.«

In nagnivši glavico nekoliko po stráni uprè polno in milo oči v Cetinoviča rekoč: »Prevarili me pa Vi ne boste, to ni mogoče!«

»Ne, to ni mogoče!« reče Cetinovič.

»Povedati Vam moram še toliko. Prijatelj moj, knez Lieven, Vam vse potrebno še bolje razloži, mislim, da je že došel, Hartlieb je šel pónj. Bodite nočoj moj gost, da se domenimo. Čas do odhoda je

Priznati si mora sicer, da, kar se njega samega tiče, nista se motila Hartlieb in Aleksandra, da hoče res vse poskusiti in dognati svojo nalogo, da se napósled ne boji niti vruga samega. Toda zaveda se tudi težav vedno bolj. Prvič najti guvernanto Schwerzer v tako obširnih krajih; po polovici Azije skoraj bi jo imel iskati, in nadalje je ta ženska po vsem pripovedovanji jako prebrisana in zvita in si ne bo dala vzeti otroka brez obotavljanja, kakor misli Aleksandra. Kdo vé, če se ni admiralu v dolgih dveh letih posrečilo dognati svojo nalogo, in če ni princ ozdravljen? Ubožica Aleksandra upa in véruje vse, kar želi njeno srce. Cetinovič sklene o prvi priliki izprašati sam kar najnatančneje vso stvar, poudarjati negotovost, obupnost dobrega vspeha in ko bi le zahtevali navzlic vsem pomislekom, naj potuje, ostati tudi možbeseda in ogledati široki svet na tuje troške.

Ko si s tem sklepom nekoliko olajša vest, poišče izmed svojih papirjev, razmetanih v najlepšem neredu, listine tikajoče se svoje osebe. Najde poleg akademijskih izpričeval srečno tudi zastareli popotni list in odide h Gersterju, ki že pridno mestí, tlači in gladi ilo. Gerster mora pustiti za danes delo in dan žrtvovati prijatelju. V bližnji gostilni se domenita ob vseh popotnih potrebščinah. Gerster jih gre v prodajalnice kupavat, Cetinovič pa v avstrijski konzulat uredit popotne svoje pravice. Slikarji imajo svoje muhe, ne vežejo se vselej na pota navadna človeški družbi. Tudi se na konzulatu ne čudijo, da hoče avstrijski podanik potovati v daljne azijske dežele, iskat novih zanimivih študij, in mu ne delajo nikakeršnih ovir.

Na trgu Sv. Marka ugleda Hartlieba in mu začne takoj razkladati svoje pomisleke. »Zdaj ni čas za to,« dobí v odgovor, »pojdiva, že čakajo, samó toliko Vas prosim, v navzočnosti italijanskega kraljevega notarja govorite toli previdno, da ne izdaste tajnosti; ni mu treba mnogo vedeti. Tudi nikar ne razkladajte svojih pomislekov pred Aleksandro. Tako se je oklenila upanja, tako jo je oživila nada do srečnega vspeha Vašega potovanja, da se ne upamo in ne smemo te nade podirati. Z ugovori ji izvabite le solze, če ne še kaj žalostnejšega.«

Na ugovor Cetinovičev, kaj potem, ko bi le nič ne dosegel in se moral vrniti prazen tako, da bi bili vsi veliki troški brez koristi, nadaljuje Hartlieb: »Preverjen sem, da storite svojo dolžnost v polni meri, da se smemo zanašati na dobro Vašo voljo, na Vaš značaj; več tudi ne moremo terjati od Vas in ne zahtevamo nič nemogočega. Ker ste omenili troškov, odgovarjam Vam samó to, da ščediti Vam ne bo treba, računov ne bode nikdo terjal od Vas, Vi imate naše popolno zaupanje, ta izjava, prosim, naj Vam zadostúje.«

Ko stopita v ločeno sobico umetniško-elegantne kavarne »agli specchi«, pozdravi ja precejšnja družba. Aleksandra se nasmehne Cetinoviču tako prijazno in podajaje mu mehko roko ga obsuje s kopicico prijaznih vprašanj, da slikar zatrè vse svoje ugovore in pomisleke ter se čuti nezmožnega upirati se, v čemer si bodi odkritosrčni ljubeznivosti te nesrečne, lepe žene.

Notar, znanec in prijatelj Hartliebov, je že pripravljen in knez Lieven mu narekuje misli, katere naj izrazi v zakoniti obliki. Aleksandra, rojena Ž—ska iz Peterburga, pooblaščuje slikarja Petra Cetinoviča iz Dubrovnika zastopati in varovati njene interese; odobruje vse korake slikarjeve v dosego njenih pravic, kjerkoli in s katerimi si bodi pomočki, izvestno mu daje pooblastilo storiti vse óno, kar mu naroča v posebnem svojeročnem pismu, katerega vsebina pa ostáni znana pooblaščenca samemu. Priče naj potrdijo izjavo naročilke, da je njena zahteva v omenjenem pismu izrečena in da jo je pooblaščenec iz njene roke prevzel.

Ker ima notar svoje pomisleke, kar se tiče »katerih si bodi pomočkov,« mora se mu zadržati, da naročila niso protizakonita, kar tudi vestno pristavi. Skrbni mož za obe stranki zapiše takisto izjavo Cetinovičevu, da hoče to pooblastilo rabiti samó v korist pooblastnice Aleksandre, rojene Ž—ske.

Ko je ta važen akt dokončan in se notar posloví z globokimi pokloni, odpustiti se smeta tudi priči, ki sta bili povabljeni zaradi Cetinovičeve osebe, ker ga notar sam ni poznal. Sicer razven starega gospoda ostali ne prištevajo pooblastilu prav velike važnosti, tudi Cetinovič sam ne sluti zdaj, kolika pomoč mu bo še Aleksandrino zapečaćeno naročilo brez kuverte, ker naslov je pisan na hrbtu obširnega pisma; tako je zahteval knez Lieven.

Že med notarijatskim delom je bila vstopila Molijevska z lično usnjato torbico in pokliče zdaj Cetinoviča k sebi. Vzame iz torbice težek papirnat zavitek ter prosi slikarja, naj prešteje napoleondore, ki so v njem. Vsak zavitek jih ima po petdeset in zavitkov je dvajset. Slikar odprè le prvi zavitek, prešteje površno rumenjake, potem zavitke in reče, da je vse v redu. Molijevska zaprè s ključkom torbico ter jo obesi, polno suhega zlatá, Cetinoviču čez ramo in mu izroči ključek. Aleksandro so te resne stvari kaj malo zanimale, pregledovala je telegrame po časnikih. Odloživši list vzdihne: »Nič, kar nič ne najdem,« in obrnivši se k Cetinoviču reče: »Dati Vam moram zlató, akoravno je težko nositi in varovati; pa od tukaj ni bankirskih zvez, tudi se lože varuje tajnost na ta način. Ko bi se morali muditi dolgo in

bi izročena svota ne zadostovala, poskrbimo že dalje, da mi le poročite o pravem času. Ščediti Vam ni treba, oh, da bi bila le sreča mila Vam in — meni. Šla bi rada tudi jaz, toda podvreči se moram pametnim svetom in čakati tukaj posledka. Nemir me bode moril, težko bom čakala Vaših poročil, Vaše vrnitve, pa je bolje tako. Jaz bi Vam bila le ovira in moja navzočnost bi lahko vse pokvarila. Ne smem Vas dalje zadržavati, le to Vas še prosim, izberite si prijatelja, na kogar boste pošiljali poročila, da jih izroča meni. Prijatelj moj Hartlieb jih ne sme prejemati, znan je kot prijatelj in pomočnik moj. Vedite namreč, da se ne čutim varne in da težko kaj prikrijem ogleduhu, ki me skrivaj opazuje. Ne čudite se, res je tako, za gotovo vem, da je admiral Tjepušin poučen o vsem mojem početji. Pričakujem Vas drevi, pridite, kadar opravite posle svoje; četudi pozno; čakala Vas bom. Pripeljite s seboj tudi prijatelja svojega poverjenika.«

Poslovivši se odide s Hartliebom in Molijevsko, samó knez Lieven ostane in se primakne k mizi, obloženi s časniki.

Cetinovič neče izpustiti te morda zadnje prilike, da ne bi odkrito govoril z gospodom, ki se mu kaže jedini zmožen, ocenjevati vse poslanstvo stvarno in trezno in vsaj proti njemu olajšati si vest. Glede vélikega kneza Vladimira se mu ne zdi umestno izkazovati svoje skeptične misli, čuteč, da je to predelikatna stvar, na katero on sam ne bo nikakor vplival; temveč pa ima mnogo vprašanj tikajočih se guvernante Fanice Schwerzerice.

»Po Vaših skrbnih vprašanjih,« odgovori knez, spoznam, da boste prav postopali, da boste položaj vselej dobro preiskali in ocenili pred akcijo. Rad Vam postrezam z vsem, kar mi je znano. Sled guvernante do Sueza ni dvojen. Kakor hitro se je prepričala vélika kneginja Helena, da je to res, kar ji je poročil strežaj, da je bila namreč Schwerzer z detetom dotične starosti na kolodvoru, zvedela je o tem tudi Aleksandra in njen brat; poslednji je preiskaval in prežal po kolodvórih in hotelih v Rimu, kjer je tačas bival. Mož je v praktičnih stvareh še menj vajen in ima tiste blagohotne naivnosti skoraj v toliki meri, kakor sestra njegova.

Gospodič je, kar se dostaje guvernante, ostal ves nedolžen. Ko bi ne bila poslala na svojo roko vélika kneginja za guvernanto prav tistega komornega slugo, ki jo je videl v Firenci, ne imeli bi nikakeršnega sledú. Ta sluga, pravi prebrisanec, prišel je le teden pozneje v Brindisi, ko se je ukrcala na angleškem bródu v Aleksandrijo. Srečen slučaj je bil, da ni nobena druga gospá z detetom stopila na isti brod. Dete je pa za agenturo angleških poštnih brodóv posebnega pomena; kakor

hitro je namreč med pasažirji prvega reda dete pod drugim letom, mora molzna krava na krov zaradi svežega mleka. Tako si je agent dotično gospó — imenovala se je Seamens — dobro zapomnil in se je po popisu sluge dobro spominjal. Po pismenih povpraševanjih se je zvedelo še, da se je ukrcala dné 3. januarija prošlega leta, zarad vročine ob najugodnejšem letnem času, v Suezu na »Tanjore«, poštnem brodu za Aden in Point de Gall. Kakor Vam znano, naročila je Aleksandra trgovskemu agentu, potujočemu na vzhod, daljše preiskavanje. Sumnjam, da jo je mož našel in se sporazumel ž njo. Če je tako in se ne motim, treba Vam bode tem več previdnosti.

Čudite se, da je guvernanta zbežala z detetom ter je ukradla. Sam je nisem poznal, ali po vsem, kar vem o nji, sklepam, da je gospodična Schwerzerjeva, ali kakor se zdaj imenuje gospá Seamens, dovolj izobražena ženska, ima tudi dôkaj, brezsrčne trezne pameti, porabiti ugodne slučaje v svojo korist brez pomislekov. Admiral ne bi bil mogel najti boljše pomagalko za svoje nakane. Razumno, mož je prav računil v prid svojo naloge, zatreti in ozdraviti Vladimirovo strast do Aleksandre, če je odstranil dete, najtrdnjšo vez njijine ljubezni, in je prikril roditeljem in svetu za vselej. Schwerzer je prevzela z dečkom gotovo tudi lepo penzijo in sina záse; samó skriti se mora ž njim, bežati tako daleč, da bi bilo odkritje nemogoče. Iz dečka vzgojí prav po svojem ukusu hvaležnega sina za stare dni svoje. Da ga hoče ohraniti, nam je porok skrbno razvrščenje njenih postaj na potovanji iz Moskve do Sueza; privajala je vedno bolj po južnih, toplih, pa vselej zdravih mestih sebe in otroka na toplejše podnebje. Po poročilu agenta v Brindisiji je bilo dete živahno in cvetoče. Skrbela bo prav po máterinski zánje, ker zlobna ravno ni in ustvarila si je na ta način prijetno ekzistenco, katero si bo izkušala vzdržati z vso modrostjo svojo. Dobro vé, da je mogočni oče vélikega kneza Vladimira nikoli ne zapustí. Da si je izbrala angleško ime, šla med ta narod, ki je raztresen po vsem širokem svetu v mogočnih kolonijah, dela gotovo čast njenemu razumu. Ne bi se mogla bolje skriti pred Rusi; v angleških kolonijah najde povsodi izvrsten komfort civilnega življenja in angleška gospá povsod in vselej največ varstva. Angleškega ženstva boljših krogov gre več po svetu, nego li ženstva vseh drugih narodov skupaj. Da poskrbi za dobro vzgojo in prijetno prihodnost Aleksandrinega sina, sklepam dalje iz naslednjih stvari. Admiral, oprézen kakor je, hotel se je zavarovati za vsak slučaj. Ko bi le prišla laž o dečkovi smrti na dan in bi moral dajati odgovornost, lahko reče: »Deček je v dobrih rokah, varuje in vzgaja ga Schwerzerica, priznana vzgojevalna moč; dete roditeljem prikriti zahtevala je naloga moja.« Znal je združiti korist guver-

nantino z varstvom deteta. Mož je v spletkah spreten in previden, za svoje admiralstvo se mu je zahvaliti v manjši meri zaslugam in spretnosti na morji. Če bo le še mogoče, pridite do princa mimo njega ali za njegovim hrbtom. Na ravnem poti Vam bo pri najprijaznejši uljudnosti vse preprečil. Privadite se krajev in ljudij; če treba, vzemite si časa in zajedno sledite za Schwerzerico. Ne strašite se ogromnih daljav in velikosti svetá. Evropci tam ne stanujejo kaj gosto; po nekoliko stotin ali po jeden tisoč Evropecev v večji koloniji je že veliko število. V vročih, pretoplilih in sploh nezdravih krajih ne iščite otroka; da bi bila šla guvernanta med Azijate in se pobarbarila, ni misliti. Po mojem računu bo v vzhodni Aziji ali morda v kakem avstralskem mestu. Zapisniki pasažirjev na brodih Vam bodo najboljši kažipot. Po dobrem preudarku vseh, četudi nepopolnih podatkov sem uverjen, da se ne varam v sklepanji svojem. Ne plašite se preveč z mišljenimi težavami. Ljudje Vaše vrste, vajeni od prve mladosti samostalno živeti, znajo si poiskati dobrih in pravih potov za vsak slučaj, če le hočejo. O Vaši resni volji in o Vašem vspehu pa nikakor ne dvojim. Prej ali pozneje najdete begúnko. Če Vam ne bode mogoče, vzeti ji otroka, bode že veliko vredno, da vemo, kje nam ga je iskati, in potem napnemo že še druge strune. Zavidal bi Vas, ko bi bil mlajši; videli boste neizmerno novega, zanimalo Vas bo vse, ker ste zdrav, krepak in mlad.«

Po slovesi od kneza Lievna se Cetinoviču vendar olajša vest. Gre na agenturo »Peninsular & Oriental Steam Navigation Company,« kjer zvé, da pride »Pera« dné 27. februvarija v Aleksandrijo. Če hoče potovati brez prenehanja, porabivši poštne brode te angleške družbe, bode dné 25. marcija v Singaporu. Tù se mu bode odločiti za Kitaj ali za Maniljo. Tedaj plača vozni list do Singapora, osemdeset funtov sterlingov, t. j. sto napoleondorov.

Bilo je že pozno zvečer, ko spravljata Cetinovič in Gerster raznovrstne potne potrebščine v kovčege, ne pozabivši slikarskega oródjia in primernih knjig, kar jih je bilo dobiti mogoče. Oba malobesedna dovršita vse popotne priprave.

»Zdaj greš pa z menoj!« reče Cetinovič, ko zaklene pokrove. »Tudi tebe moram nekaj zaplesti v Aleksandrine stvari; vem, da se ne boš branil prejemati mojih poročil s potovanja in prenašati jih lepi Rusinji. Nánjo ne smem adresovati, bojí se vohuna. Druzega pa nimam, kakor tebe, da bi mu zaupal. Tudi si, kar se tiče tajnosti, nesumnjiv, lahko imaš prijatelja, brata, ki ti poroča iz daljnega svetá. Hartliebca ne potrdijo za to, da bi prejemal poročila, ker je v preozkem prijateljstvu s prvo osebo te zamotane drame.«

Gerster se nikakor ne brani in gre s Cetinovičem. Aleksandra vsprejme tudi kiparja Gersterja z nji lastno naravno prijaznostjo. Hartlieb in knez Lieven delata prijetno družbo pri večernem obedu, Aleksandra se spušča živahno v razgovore, ki se pletó o Cetinovičevem potovanju v vzhodno Azijo. Gerster se kmalu otaja in na prošnjo zaradi poročil, ponovljeno od Aleksandre, zatrjuje, da ji je ves na uslugo in izraz v besedi pričuje, da mu to ni le fraza. Samó Cetinoviču gre poredkoma beseda, nehoté mu obvisi pogled na Aleksandri, ki se trudi prikrivati bridke svoje skrbi z živahno konverzacijo. Kakikrat se obrne z mokrimi očmi stráni ali izgine za trenutek od mize brez vzroka. Pri slovesi prejme Cetinovič nekaj zavitkov, med njimi večjega, v katerem sluti njeno podobo.

»Dragi spomini so«, reče Aleksandra; »tú je pismo za mojega moža, tú njegove fotografije; te so guvernantine. Varujte vse dobro!« In izročivši mu drobno pisemce: »Ta listek Vam služi v prvo porazumljenje z velikim knezom Vladimirom. Da mu le tó izročite v roke, toda prav iz roke v roko, pa je vse dobljeno, daljno občevanje Vam potem že on sam omogoči. Ta listek nosite vedno pri sebi, zato ga denem v ta-le usnjati zavoj. Nisem pečatila, le znamko sem naredila nanj. Vi ne boste indiskretni, saj veste dovolj záse in lahko uganete, kako govori srce, prepolno žalosti in ljubezni.«

Spravljaje vse v ličen majhen kovčeg nekoliko pomisli in nadaljuje: »Izročila sem Vam vse, mislim, da nisem ničesar pozabila. Pišite od vsake postaje; tolažilo me bode vedeti Vas zdravega. Važne dogodke telegrafujte, kakor smo se zmenili. Zdravstvujte! Varuj Vas mili Bog!«

Solze se ji uderó, ko podá Cetinoviču roko in njegovo mehko stisne. Peter se prikloni, glava se mu globoko povesi in — na belo roko pritisne gorak poljub ter hitro koraka z Gersterjem doli po širokih stópnicah.

Molčé stopata po temnih ulicah dalje in zavijeta nehoté proti trgu Sv. Marka; tú hočeta čakati jutra. Cetinoviču je težko, prav težko pri srci, živo se zaveda, da zapušča drage mu osebe, prijatelja, morda za vselej. S čašo rujnega vinca spirata polagoma Źožnost iz duše, misli in pogovori jima preidejo od Aleksandre — njenih solzâ je tako težko gledati, priznavata oba — na umetniška dela, na prelepe kraje v tropah, dokler njiju ne pokliče naročeni strežnik s popotno prtljago na Piazzeto. Oba prepelje na parobrod »Pero«. Na bródu je živahno kretanje; čolnici, gondole prihajajo in odhajajo. Komaj si ogledata prijatelja ozko prebivališče, kabino Cetinovičevo, treba se je ločiti. »Z Bogom, prijatelj, z Bogom, staro gnezdo!« reče Cetinovič in miga z roko Gersterju doli v čolnič, ki se kmalu izgubi med drugimi.

(Dalje prihodnjič.)

Handžija Mato.

Slika s bosenskih gor. Spisal Podlimbarski.

Svoje dni sem z velikim veseljem prebiral povesti in pesmi, ki rišejo življenje in vedenje rodov, živečih na jugu od Save. Ko bi bil takrat videl kje kakega človeka bosenski opravljenega, uro hodá bi bil tekel za njim in domišljija moja bi bila spravila Bog vé kake dogodke in čine z óno osebo v dotiko. V šolah so nam v štirih jezikih neprestano slikali starogrške junake; ni torej čuda, da sem želel iz očí v óči videti takih korenitih ljudij, o kakeršnih mi je govoril ves meni tedaj znani svet. Leta so tekla, vsakovrstnih ljudij sem srečal — junakov pa nič! Prihrumelo je življenje in sčasoma sem pozabil junakov, prijateljev otroške dóbe.

Kar so jele puške pokati v Hercegovini. Vsi, kar nas je slovanškega rodú, gledali smo na jug in pričakovali divnih stvarij. Navduševali smo se za boreče brate in marsikako lepo besedo smo imeli za njih trpljenje in junaštvo. Bosno smo imenovali debelo solzo bolesi na lici matere Slave in Bošnjake zapadne Kozake. (Kako res mladóst rada pobira fraze!) Dejali smo, zdaj zdaj zagrmí in v prah propade slava in moč silnih rodov. Z juga je dohajalo poročilo za poročilóm in vsako je bilo polno čudovitih izvestij. In vstajali so mi v spominu junaki prijatelji in zopet so se mi vzbudile želje, videti jih in poznati. In glejte dobrodelno usodo — napósled so se izpolnile te želje: dobil sem ukaz odriniti v Bosno! —

Avstrija zdaj vlada Bosni in pod njenim varstvom se sprehajam po bosenskih planinah. Poslušajte, kako se živí v teh gorah!

Bilo je jutro meseca majnika, prekrasno je stalo vreme, nebó jasno, svetlo je bliščalo solnce. Nobena sapica ni motila mirú v ozračji, ki je vélo hladno in polno vonjave drevja in lesnih cvetóv. Korakal sem v napet klanec po globokem jarku, katerega je v teku časov naredil hudournik in ga razgladila človeška in živalska noga. Povzdignil sem oči in vrhu klanca, kjer se izgublajo stene jarku, ugledal sem v svitu jutranjega solnca bliščečo postavo, ki je stala nepremično, kakor krilat angelj na podobah naših cerkvá. Zavzel sem se o tej prikazni. Kazala se je, kakor bi bila snežno-bela ženska postava, mojstersko naslikana na lazurno nebó, dotikajoče se vrhá gore. »E,« dejal sem, »ali še živé pogorske vile, zveste posestrime bosenskih junakov, ki se v svetlobi rmenega solnca prikazujejo prerokujoč nesrečo

in svareč pred pogubo? Pospešil sem korake; čim bliže sem prihajal vrhu, tem bolj je pojemal čar svetlobe: veličastna slika se je razširila v navaden kip, bele barve so polagoma zatemnele in kmalu sem spoznal, da stoji vrhu klanca navaden Bošnjak pod črnim turbanom, v prteni obleki, s sekiro, vtakneno za pas.

Prišel sem na vrh in pozdravil po bosenskem običaji. Moževa postava se je nekako ponizila, skrčila, rjava desnica se je počasi, boječe in okorno iztegnila po moji desnici. V pogovoru, ki se je précej razvil, zvedel sem, da se mož imenuje Mato Vidaković, da je ravno na poti v hosto po drva, da ima v najemu han Sulejmana Kavliča. Pokazal mi je z glavo óni han, stoječ za streljaj daljave ob poti med grmovjem in lipami. Vprašal sem, če se v hanu dobí kava, na kar se je Mato brez odgovora obrnil in mi mignil za seboj. Šel sem za njim.

Od ónega jutra sèm večkrat obiščem Vidakovića: on sam je zanimiv človek, njegov han stoji na lepem kraju in zanimivi ljudje se shajajo v njem. Handžija Mato me že dobro pozná; poznajo me tudi njegovi sosedje kristijani in Turci na dve uri hodá v okolici.

Bosenska krčma se imenuje han, krčmar pa handžija. Kakor naše krčme, tako so tudi hani različni gledé zunanosti in notranosti. Han ob planinski poti je nezaten v primeri s hanom v mestu ali v dolini ob cesti na križpotih. V vsakem se dobí vsaj kava, v vsakem lahko prenoči človek in živina. Pa v planinskem hanu za ležišče ne dobite družega, kakor vlažna tla in slabo streho, v dolinskem hanu pa vam handžija postélje z mehкими blazinami in dušeki. Dolinski han ima prostora za petdeset in še več gostov in za ravno toliko gláv živine, za silo se v tak han nastani do tristo vojakov in do sto kónj; planinski han pa je desetkrat manjši. Malokateri gorski handžija si je kupil drago pravico, da sme prodajati žganje, večina jih prodaja samó kavo. —

V planinskem hanu je domá vsa romantična poezija Bosne. Tù se ustavlja vsak mimogredoči potnik. Sèm zavije pravoslavni pop, vračajoč se od svojih ovčic, razkropljenih po gorskih selih; ohladí se, pot obríše z gosto zarastenege obraza in kako zabavljivo zine o notarečem vladiki fanarijotu; tù odpočije frančiškan, jahajoč s planine, kjer je po starem običaji opravil na groblji službo božjo; sèm zabrne kmet trudnega konjiča in oddahne; tù nahaja vsak agitator poslušna ušesa hujskajočim besedam, goslar zveste poslušalce iskrenim, vnemajočim pesmim, hajduk poln koš novic iz božjega sveta in zavetjé pred nočnim mrazom. Handžija pozna vsakega mimogredočega človeka; on vse vidi, sliši in vé — on zna ob vsaki stvári najboljše soditi in — molčati. Posebno živo je v

hanu óni dan tedna, na kateri je v bližnjem mestu trg. Takrat vse vre v mesto, tovor za tovorom se ziblje na konjskem hrbtu čez planino. Starci in mladci, moški in ženske, vsakdo rad počije pod gostoljubno streho. In res je prijetno čepeti na petah, v ogenj gledati, kavo piti, cigareto ali čibuk pušiti, poslušati pesmi o starih in novih junakih, povesti o minulih bojih, drznih hajdukih, o švabskih novotarijah in židovskih špekulacijah in spominjati se zlatih časov Omer paše, majke bosenske. Pred vsakim hanom je ostrešje od vej ali praproti, pod katerim ob vročini plapolá bistri ogenj, okoli katerega v pošteni daljavi na podvrtilih nogah zamišljeno sedi Turčin poleg kristjana.

Sédite pod ostrešje in oglejte si mimogredoče ljudi!

Karavana za karavano gre mimo vas. Jedva se vzdigne jedna in odide: »z Bogom, da se živi zopet vidimo«, že pride druga. »Uranio si l' zdravo«, ali »pomozí bože« pozdravljajo in primerno odzdravlja handžija. Konjem popusté jermene, odpašejo tovore, lesena sedla za tovore popravijo, posedejo okoli ognja pa popijejo čašico kave, prižgejo čibuke in hajdi z Bogom zopet dalje! Blejanje ovác, meketanje kóz se začuje. Štirinoga druhal se vsuje na tratino tik ostrešja. Za njo se prikažejo rdeči turbanje nad ogorelimi, koščenimi, brkastimi lici.

Zopet vsestransko pozdravljanje!

»Od kod ženeš, brat?« vpraša handžija starejšino te družbe, zvedavo pogleduje po neznanih obrazih.

»Oj, od daleč, brat, z onkraj Spreče, iz Vlareniške nahije.«

»Ali od tako daleč? Kdaj si pa šel od dóma?«

»Včeraj zjutraj, brat, pa ne vem, če priženem v mesto; ovce pešajo.«

Res, ovce so jako trudne. V gruči se tiščé jedna druge z do tál povešenimi glavami. Kozé se bistro, z visoka ogledujejo okoli sebe. Ta žival je čila, ne umorí je dvanedevna pot.

»Ali prodaš vse?«

»Kar Bog dá, brat! Nazaj jih nečem gnati; carevino treba plačati od glave.«

»Bog pomozí, brat!«

In vzdignejo se rdeči turbanje in bravja čeda.

Efendija, zabuhel, rejen, z mastjó oblit, rdeč in ponosit, pod zelenim turbanom veličastno prijezdi na brhkem šarci. Avstrijski križec za zasluge se mu lesketa na širokih prsih; zraven tega tiči carski otomanski red medžidije. Za efendijo jezdi sluga v zamazanem fesu suhega, koščenega belca. Efendija vzdigne roko na čelo, lahko se pripogne čez konjev vrat in nemo vas pozdravi. Handžiji samó namigne in ta pri-

prinese kavo. Efendija jo popije na konji, molčé plača, površno vas pozdravi (handžije ne pogleda) in veličastno odjezdi s slugo.

»Kdo je óni?« vprašate handžijo, ki čmerno gleda za efendijo.

»Hadži Mulaosmanović,« tiho odgovarja handžija. »Kadija je bil za turške carevine; lisjak je previt, tako je sodil, da je prisodil vse sam sebi.«

Orjaška postava prijezdi. Čudite se, kako more šibki konj táko težo prenesti čez planino. Jezdec se z vsem životom spretno giblje in ziblje, lice se mu žarí in smehlja, vidi se, kakor bi njegova zadovoljna duša pela mično pesem, život in lice pa dobrovoljno pritruje veseli pesmi. Konjič čvrsto ubira trdo pot, tudi on se kaže pri dobri volji.

»Hej, beže, ali kavé, kavé?« kliče handžija jezdecu nasproti. Beg danes neče kave, pa počiti vendar mora po stari navadi. Tudi njegov konjič bi težko šel kar mimo hana: čili bosenski konjič, poteč se pod jezdecem ali pod tovorom, ravno tako dobro pozna han, kakor naš vtožni konj uprežen v gromaden voz krčmo ob cesti.

»Selam češ!« pozdravi beg in gibčno skoči s konja. Zadaj za vratnik ima vtaknen dolgocevi čibuk; vánj si nabaše duhana. Handžija mu prižgè in vpraša ga za to in óno; beg govori ž njim, kakor s prijateljem. Dosti je takih begov, ki se ne sramujejo sedeti med kmeti, ž njimi piti, pomenkovati se in radovati. Po kratkem odmoru se beg zavíhti na konja, pošegeta ga z lopatčastimi ostrogami in skokoma odjezdi na vršek klanca. Handžija ustreže vaši radovednosti in vam razloži, da je jezdec — Osmanbega ga imenuje — bogat človek, da ima pod oblastjo trideset kmetov, da mu povprek vsak kmet plačuje na leto po deset dukatov¹⁾ tretjine in da prodá o dobri létini jeseni za šestdeset dukatov želoda.

Umazan dečko se prikaže izza grmovja. Na dolgi vrvici vleče za seboj mršavega konjeta, na katerem sedi bula (turška žena), zahaljena in skrčena. Za njo korači opiraje se ob sekiro Turčin, rjavec anatolske polti, pol divjega, pol bojzaljivega pogleda. Molčé se vleče družina mimo hana. In zopet pride karavana, konjič za konjičem, turban za turbanom. Radujete se nad temi trdimi slovanskimi obrazi, s katerih sije bistrumje in resnost, pa tudi revščina in velika zmernost.

Najrazličnejše stvari tvorijo mimo vas. Kovčege in zaboje, vreče in mehóve, drva, prekle in deske, zaklane prašičke in ovce, ubitega volka, seno in slamo, vse prenese bosenski konj čez planino. Čez take strmine ni mogoče drugače spraviti blagá. Pač časih ob lepem vre-

¹⁾ Bošnjak večje svote računi po petgoldinarskih dukatih.

meni in suhi poti priškriplje in prilomasti pred han óna čudovita, grozovito cvileča in hreščéča stvar, katera se národno imenuje bosenski voz. Pa tak voz pride iz oblížja od kake kočé, skrite med grmovjem, in ne pojde daleč.

Ne zamudite tržni dan popóludne posedeti pred hanom. V prejšnjih časih ljudje zato niso hodili posamič čez planino, ker so se bali roparske sile; zbirali so se v karavane in čete in združeni so pohajali trge. Ta običaj se je ohranil do denašnjega dné. V gručah se narod vrača domóv. Lepo je videti, kako se vijejo dolge vrste krepkih móž med bujnim zelenjem, kako se oholi begi, age in efendije na usnjenih sedlih in ponižni kmetje na lesenih samarah zibljejo čez planino »pevujući, konje igrajući«. V hanu se vse tare ljudstva; pod ostrejšem čepé ljudje v dveh vrstah okoli ognja. Táko popóludne ne mine brez godbe: ali pride iz doline cigan s tamburo in zabrenka in brenka brez prenehljaja, ali pa prime petju večč kmet za gosli, brez katerih nima hana, in brunda in peva brez konca in kraja. Med vso družbo ne vidite pijanega človeka, čeravno je v mestu dosti žganja napródaji. Za tako potrato ni novcev. Po neverjetno nizki ceni prodaja Bošnjak svoje pridelke in vesel je, če si za skupljeni denar napolni torbico s soljó, duhanom in kavó. Če naš preprost človek petkrat obrne groš, predno ga dá iz roke, obrne ga Bošnjak desetkrat, pa vendar revež mnogokrat nima za najnujnejše potrebe in za terjajočo carevino.

Vidakovičev han tudi navadne dni ni brez gostov. Vedno kdo čepí zraven molčéčega Mate, zaspano gleda v ogenj, malo po malem srka kavó, puši, premišljuje in premišljuje. Tik ognja klečí Mato, pospravlja, brska, bezá, pretaka in nataka, vije cigareto in žive otrinke podaja gostu ali pa čepí na vseh štirih žabi podoben in piha v ogenj. Mato kuha in prodaja kavó, kakor vsak handžija, pravo, dobro, brez tuje primesi in čašico po dva krajcarja. Turčin pije kavó navadno brez sladkorja, dóbi tedaj čašico po krajcarji.

Handžija Mato je pošten človek; lahko bi vsem handžijem bosenskim s prstom pokazal nánj in jim ga predstavil za vzor v posne-manje. Pridite k njemu, ob kateri uri hočete, ne ustraši se vašega prihoda. Mirno in čisto vest ima in v svesti svojega poštenja dobro vé, da Švaba ne prihaja k njemu plenit ga, ali vprašat ga po hajdukih, ali na komisijo, ali s kako sitno pozivnico v žepu, ampak samo da se okrepcá z njegovo kavó. Prinese vam čašico oprezno v levi roki; z desnico odtrga bilko prápretino iz ostrešja in ž njo pred vami pomeša črno tekočino. (Ne bodite izbirčni pri takih gorjancih!) Pokušate, pijete,

1) Oskrbnik, nadzornik kmetov.

skozi zobe cedite sladko goščavo vásce. V tem se Mato spomni, da ne znate sedeti čepé na podveznenih nogah, popraska se, splaši, v kočo zbeži in prinese vam nizek stolec na treh nogah. Nánj sédete počasi in boječe. Cigaretu si pričnete viti; handžija hlastno seže po kleščah in že vam nese živ ogel; v naglici se spotakne ob skleskih, ki leže razmetani okoli ognja. Prižge vam in v slast vam gre cigareta po kavi. Še jedno čašico vam nalije, ogovorite s handžijo kar si bodi. Tudi on si zvije cigareto, kadí, privihuje široke rokave, pospravlja, pomiva, ogenj popravlja in kavo melje. O suši mu tožite in o vročini in kako bi trebalo dežja. Vprašate ga, plačuje li tretjino in desetino, ali sám desetino. Pové vam, da nima zemlje, da je gola sirota, da žíví ob tem, kar skupi od kave; da zdaj spomladi še nekaj prodá, po leti pa malokdo gre na trg in vsa kupčija preneha; da pride kmalu njemu na veliko kvar post ramazan, ko Turčin od prve zore do trdega mraka ne jé, ne pije in ne kadí, kakor bi bil mrtva stvar. In zopet se prične pogovor o vremeni. Potoži vam, da je zemlja tako trda, da za koruzo ni mogoče ni orati ni kopati. Verjamate poštenjaku, potrdite mu in ponudite mu duhana. Seveda pohvali finost vašega duhana. Na tnaló počéne, kakor kokoš na gredo, kupčija slabo gre, tedaj je čas kramoljati. Pové vam, da je katoličan; da mu je pred letom umrla žena, ki mu je zapustila čvetero nedoraslih otrok, ki stanujejo pri bratu v bližnji vasi; da mu je težava ž njimi brez žene; da je revščina domá v Bosni, pa da dobro še ni bilo nikdar. Napósled se vzdignete od nizkega stolca, v kostéh vam nekaj zaškriplje, ude poravnate. Nastopi óno trenotje, ki vsakega pametnega človeka prisili k razmišljevanju: za račun vprašate, svoj dolg hočete poravnati. Handžija je že vstal s tnalé, zamišljeno hodi okoli ognja in zopet pospravlja. Res je tam malo stvarij, ki bi trebale pospravljanja, toda handžija hoče preslišati vaše neumestno vprašanje za račun, zato je pospravlja: čašico popravi, v ogenj brsne, lonec prestavi, trščico priloži. Na vaše ponovljeno vprašanje tožljivo in zamolklo odgovori: »E, gospodar, ti znaš, ti znaš!« Pa res vi znate, čemu tedaj sitno izprašujete? Dve čašici kave veljata štiri krajcarje. Desetico izvlečete iz žepa, bližate se handžiji, on vam pomoli rjavo, ogóljeno roko, skrivaj čmrno pogleda na vloživšo se desetico, počasi išče po kotéh, po čašicah, po torbici drobnega denarja, napósled izvleče izza prtene srajce nekako tkanino, podobno dolgi nogavici sajaste barve. Razbravši položaj dobrodušno pogledate v razmišljujoči obraz handžijev in z roko odmignete, češ: ni treba, ne trápi se, sokol sivi, ne išči brez potrebe drobnega denarja. Handžija précej razume takšen kavalirsk migljaj. »Pa hvala tebi, gospodar ti naš, živio!«

reče z jasnim glasom. Nogavica, v katero je zacvenkljala desetica, hitro zopet izgine za debelo srajco. Handžija skrči prste desnici, kakor bi napravil križ kristjanski, dvigne roko in pritisne jo ob strani ob črni turban. Tako vidi pozdravljati avstrijske vojake, kadar gre v mesto po duhan, kavo in sladkor. Evo vam čudo kulture! Načela je to trdo in okorno deblo, ona kljuje na njem, odlučava krástavo skorjo, počasi izpodmiva temne pege in gladi stare grče.

Handžija Mato ima na sebi vse lastnosti in vso bedo Rajce bosenske. O njem se pač ne more reči, da živi kakor evangelijski ptič, ki ne seje in ne žanje. Dela od zore do mraka; toda kako majhen uspeh ima njegovo delo. Pa dobrotljiva usoda je takim bitjem dala potrebe, ki so vspehom njihovega dela primerne. Mato je zadovoljen, da ima grenko kavo, duhan, čebulo, koruzen ali ječmenov kruh, sir, sol in vodo. In toliko dá zaslužek in dobri ljudje. Veselje je gledati, kadar priskakljajo po poti njegovi otroci k njemu, prižastih lic in na petih trebuščekov. On ljubezni do zaroda svojega ne kaže tako javno, kakor mi olikani ljudje; pa vendar ne more prikriti, kako mu je prirasel k srcu. Treba je videti, kako rahlo pritiska otroke, motajoče se okoli njega, k svoji nogi in kako jim šepče. V samem tem šepetu je izražena globoka ljubezen čuteče duše. Ne imeli bi njegovi otroci tako napetih trebuščekov, da nima Mato dobrega brata Tunjice in Tunjica dobrih gospodarjev. Brat Tunjica živi na zemlji umrlega bega Alibegoviča. O tem begu Raja govori, da je zaslužil vseh sedem rajev Mohamedovih; tak poštenjak je bil. Stara vdova kaduna in njena hči sta ostali zvesti človekoljubnim nazorom umrlega bega. Nikoli ne pošljeta kmetu age ali subaše ¹⁾ v kočo, terjat tretjine, kmet naj sam prinese davek, kadar in kolikor ga bo mogel. Takih svoboščin kmetje ne zlorabijo; vsak odbije ob pravem času svoj dolg in ga nese v kadunine dvore. Tunjica gospodari v zadovoljstvu okoli trideset let na Alibegovičevi zemlji in toliko si je opomogel, da se je hotel nedavno odkupiti, pa mlada begovica ni bila pri volji. »Kaj še, da bi prodajala?« dejala je. »Neče se mi še umreti; ob čem bom pa živila, če zemljo prodam in denar potrosim?«

Ta Tunjica hrani in oblači Matove otroke.

Zdi se mi, da je to sad nove kulture, da si Mato ne brije glave. Jako bujni lasje temne barve mu padajo izpod turbana na tilnik. Pogosto si seže pod turban in tam s prsti potiplje med lase, pa zato ni treba imeti o glavi takega nepokvarjenega bitja matere prirode kak-

¹⁾ Oskrbnik; nadzornik kmetov.

šnih postranskih, slabih mislij. V take goste lase se kaj lahko nabere prah in snét, ki živo srbi in grize v kožo.

Samó v tem je handžija jednak evangelijskim ptičem, da drv ne spravlja; le toliko si jih vsako jutro privleče, kolikor jih čez dan potrebuje. Drva ima vedno surova, zato se od njegovega ognja vedno valí gost dim, na katero stran mu je ugodneje. Če v hanu ni gostov, ki bi trebali hitre postrežbe, gre Mato v šumo k studencu po kangljico ali vrč vode, ali prekopava zemljo — za hanom leži majhen vrt — ali trdo grudo rahljá okoli čebule in česna, zrele stroke iz zemlje puli in povezuje, ali sadí koruzo. Večkrat sedí pred hanom na kosmatinah kozje kože in iz ovčjih kožic sebi in otrokom šive torbice, ali pa nove jermene nateguje v stare opanke. Spomladi po več tednov gradi plot za potom in okoli vrtiča; ta plot po zimi znese v kočó in sežge. Navadno je bos; le če dežuje, ali kadar gre v mesto in po zimi nategne na široke noge razprostane opanke, podobne plošnatim želvam. Zvečer léže na kozjo kožo na tla, dene roko pod glavo in zaspí. V turbanu in opankah spi krepki in sladki spanec pravičnega in delavnega moža.

Nagledali ste se handžije, napili kave, odpravite se. Mimo košate lipé stopite na pot. Pod vami se razprostira poldrugo uro široka in šest ur dolga ravnina, čez katero se vije križ-kraž temnosiva Spreča. Ob reki ležé močvirnati travniki in pašniki prepreženi z vrbami in jelšami. Onkraj Spreče se dviga zelena Vrana planina, dalje proti jugozahodu se temní Konja planina, na zahodu Ozren planina. Na severu vidite dolgo valovito gorovje, Majeviso planino, sezajočo s svojimi odrastki v Posavino, v Bosno in Drino. Na vzhodu se razteza do Drine Čaklavica planina. Vsa ta primeroma nizka gorovja so bogato obrastena, v kotlinah in zakotjih še zadosti obljudena in po vsch straneh preprežena s stezami in gorskimi poti. Gozde Konju planine sedaj »regulira«¹⁾ neka zadruga ogrskih lesnih trgovcev. Na rebrinah in brdinah teh gor obilo rodé češplje, na podnožjih ležé razsežni hrastovi gozdi, lastnina premožnih begov. Ni na ravnini, ni na gorah ne zapazite ni sela, ni minareta, ni cerkvice, ni jedine kočice: kakor gorski volk je skríl Bošnjak prebivališče svoje. Kjer je bilo le mogoče, postavil je svojo kočó v zatišje gore, v zakotje, v strugo ali v preséko med gorovjem. Po teh krajih se je klatilo največ janičarjev in spahij pregnanih v početku tega stoletja iz sosedne Srbije.

Pogled na svet, ki vas objema, čudno vas prevzame. Obveselite se, pa kmalu se vas polasti duševna utrujenost. Okoli vas se kopiči grič da griča, gora do gore; svetle strmine se menjavajo z globokimi,

¹⁾ Ta izraz se je slišal v peštanskih delegacijah pri obravnavah bosenskih stvarij.

stisnenimi podolgovatimi, temnimi nižinami. Vse je tako pusto, prazno, presunljivo nemo in prvobitno. Oko blodi po valovitem gorovji in zastonj išče predmeta, na katerem bi se ustavilo in odpočinilo. Vaš duh se zavzame nad prizorom do sedaj nepoznanim; jednoličnost stvaritve, svečanost in čas tihote, nepremičnost planinskih sil ga premamlja; na lehkkih krilih šine čez ves ta razprostrani svet v prvobitnost: zdi se mu, da ima pred seboj tanko zaveso, za katero stoluje božanstvo pri prvih poskusih stvarjenja, stoluje in stvarja. Mogočno roko stvarnikovo slutite, pa ni vam dano pogledati v njegovo obličje. In že se bliža vašemu srcu rahla tožnost, nepotrebno sanjarjenje z navadno tožbo, zakaj se zavesa ne odgrne, zakaj ne smete videti skrivnosti stvarjenja, mogočne roke stvarnikove, pa dobri handžija vas reši takih težkih mislij. S kakeršnim koli si bodi darom stopi na pot poleg vas. Navdušila ga je vaša radodarnost, odmeriti se vam hoče za desetico. Milo se smehljuje vam bojazljivo ponudi, kakor je letnemu času primerno, ali kožolj jagod, ali šopek češenj, ali perišče hrušek, orehov, češpelj, kostanja. Hvaležno sprejmete dar.

V slovo podaste starcu desnico.

Prav človek je handžija Mato. Nesel bi vas čez planino, ko bi trebalo; pri njem ste varni, kakor bi sedeli v malhi svetega Kristofa.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

33. Rožica.

Vsi Podgorci so trdili, da je pastir Rožica lep in bistroumen dečko; le škoda ga je, da nima nič pameti. Domá je nagajal materi, kar je mogel. Na spašnikih mu je pazila na Čuho sosedova Cilika, on sam pa je iztikal vedno po vseh vrtéh in klatil sadje. Ali delal je vaščanom še mnogo druge kvare in nadlege. Blatil jim je perilo, preganjal kokoši, psom privezoval na rep krepelce, pobijal okna itd. Kadar je prišel med vrstnike, nastal je précej hrup in vihra, kakor v črni šoli. Slabše je metal ob tla kakor snopje, močnejše pa našigal s kamenjem in okleščki. Slednji dan ga je trebalo kaznovati; če ga ni obunkala mati, nasekali so ga sosedje. Vsak človek se je smijal joku in ihtenju njegovemu. Smilil se je jedini Ciliki. Vselej, kadar so ga pestili domači ali tuji ljudje, drla se je na vse grlo in prosila jih s povzdignenima rokama, da bi ga pustili. Zato pa je dobivala od njega

tudi najlepše hruške, češnje in breskve, ki so rasle na sosednem drevju. Ko je dopolnil petnajst let, dala ga je mati v pouk k daljnemu kovaču, ali mojstru je pobegnil že prvi dan. Poslala ga je potem na Hrvatsko k slovečemu ključarju, drugo jutro je prišel zopet domov ves zamusan in razdrapan. Naposled ga je izročila trgovcu, ki je peljal blagó v Trst. Tamo je odločil dečka pri znanem čevljarji, ki je bil rojen Dolenjec. Rožica pa je dejal, da ga Bog ni ustvaril za to, da bi krpal stare čevlje. Ker je bilo do doma predaleč, utekel je na angleško ladjo. Ž njo je odplaval in šel po svetu. Izuril se je skoro za spretnega mornarja. Angležem je služil deset let, potem pa jim velel: Z Bogom! S prihranjenim denarjem se je napolnil v deželo Strváljijo, ki leži za petim morjem, kópat zlató. Prva poskušnja mu izpodleti. On ne obupa, nego gre iskat zlatá drugamo, dva dni hodá proti severu. Najde ga debelo žilo, ki mu dá že prve kvatre dvajset tisoč goldinarjev. V nekoliko letih obogati, da ne bi menjal z nobenim kranjskim graščákom. V sreči svoji ne pozabi matere. Pošlje ji lepo pomoč, v pismu jo vpraša tudi po Ciliki. Mati mu odgovorí, da je deklica zdrava, da misli zmerom nánj in da jo imajo ljudje za najočitnejšo krasotico v vsi župniji. Z zgovornimi besedami svetuje sinu, da bi prišel pónjo in jo vzel. Rožica piše Ciliki preljubezniv listek, naj se pripravi za svatbo; čez pol leta se bo vrnil domov in ž njo poročil. Brez oklevanja začne se spremati na pot. Denar svoj, več nego milijon goldinarjev, spravi v hranilnicah in pri poštenih trgovcih. S sabo vzame samó sto tisoči goldinarjev. S to popotnico séde v ladjo in odjadrá iz zlatovite Strváljije proti domovini. Od takrat je minilo sedem let in sedem mesecev. Zaman je čakala mati preljubega sina, Cilika premilega svojega ženina. Izginil mu je vsak sled. Niti ni prišel sam domov, niti komu pisal, kje se nahaja in kako mu se godí. Roditeljica in nevesta bili sta uverjeni, da je na potu umrl ali pa da so ga ubili hudobni ljudje, ki so čutili pri njem veliko novcev. Molili sta zánj, kakor za pokojnika in dali vsaka za tri črne maše, ki so se brale za dušo njegovo v stopiški cerkvi pri vélikem oltarji. Mati nikdar ni nehala po njem žalovati. Lože se je potolažila Cilika. Tudi ona dolgo ni vedela, ali bi se še kdaj zaljubila ali ne. Dobrih šest let se je nastavljala fantom le po malem. Šele sedmo leto se ji je jelo dozdevati, da bi utegnil biti Koludrčkov Tonček še dosti kratkočasejši, nego je bil Rožica. Zvižgal je v dvá cepá, pel tanko, debelo, ostro ali povpreko, kakor je kdo želel, in kadar je plesal, pribijal je s petó in vriskal tako glasno, da je letelo kar skozi ušesa. Takih umetnostij ni razumel Rožica, zato ni čudo, da se je Cilika prav globoko zagledala in zavérovala v Koludrčkovega Tončka.

Zupljani so se spominjali gotovo po desetkrat na dan ranjkega bogatina, ugibaje neprestano, kamo bi bil prešel denár njegov. Vsi so se véda mislili, da so ga snedli že zdavnaj črvi ali pa ribe in raki. Kakor strela z jasnega pa priletí v Podgorje novica, da živí Rožica v Gorjancih, komaj dve uri od dóma in da se niso izgubili nikamor niti brezštevilni njegovi tisočaki.

Takrat, ko je blodil podgorski zlatokòp po širokem svetu, slovel je že na vsem Dolenjskem šegávi godec Bernárdelj. Razveseljeval je s citrami svojimi vinske bratce in sestrice v krčmah in na svatbah ali denarja za trud svoj ni zahteval niti ga potreboval. Zdeloval je še pošteno ob svojem prodajaje vsakovrstno drobno blagó domá, na sejméh in kdáj tudi po hišah. Trgoval je najprej samó v domači deželi, radovednost ga je gnala potem tudi na Hrvatsko. Hotel se je uveriti, če so Hrvati res takovi neusmiljenci, da zakopljejo živega, kdor se predrzne sklepati prijaznost z brdkimi njihovimi ženámi. Bernárdelj ni nakanil prestopiti devete božje zapovedi. V besedah je bil kdáj res precěj samopašen in poreden, v dejanji pa se je ogibal težkih grehov vestno in stanovitno, kolikor je to mogoče strastnemu godcu. Čez Gorjance ga je nesla čista zvedljivost, ne pa kak ostuden namèn. Prišedši proti večeru v prvo hrvatsko vas krene naravnost v krčmo, da se okreпча. Krošnjo svojo postavi po stari navadi za peč. Krčmarica mu postreže z dobrim vinom in kruhom, družega ni bilo nič pripravljenga. Bernárdlju se je zdela žena lepa, priljudna in prijetna. Začel se je ž njo pomenkovati in ji praviti dobro osoljene in zabeljene svoje šale, burke in pripovedke. Ona se jih ni mogla naslušati. Smijala in grohotala se jim je, da je skoro póčila. Priznala je sáma, da se tako odlično ni dobrovoljila še nikoli, kar je na svetu. Iz hvaležnosti speče Bernárdlju tolstega purána. Ne vem, kako je beseda nanesla, da jo je vprašal, če ima kaj hudega možá. Krčmarica mu velí: »Mož moj je tak kakor vreme. Pri nas sije kdáj solnce, kdáj bucé viharji, nekatere kratí pa se tudi primeri, da treska in bije toča. Ako bo domóv pripól, ne bo Vam se bati ničesar; ako pa bo priklél, treša Vam bo skočiti za peč in se potuliti, dokler ne zaspí. Zjutraj za rana vzamite krošnjo in hodite z Bogom, kamor Vam drago.« Komaj je izustila ta opomin, začuje se na cesti grozovito preklinjanje in rotnenje. Bernárdelj šine s puránom za peč. Gospodar prilomasti v hišo pijan kakor čep in se zavalí na posteljo. Krčmarica ugasi luč. Bernárdelj začne v temi obirati purána. Cmákanje njegovo sliši pijanec in zarohní na ženó: »Kdo je za pečjo? Gotovo si gostila in skrila zopet kakega kranjskega potepuha.« To rekši vstane in privleče Bernárdlja izza peči. Tepel ga ni,

nego poklical dekle: »Oj, Mara, če hočeš dobiti nove opanke, vzemi lopato in motiko in pojdi z mano, da mi boš pomagala zakopati lopovskega Kranjca.« Bernárdlja zveže, zadene na ramo in ga nese v bližnjo hosto. Tamo izkopljeta z dekle globoko jamo, vržeta vánjo Bernárdlja in ga zaspeta s prstjo do grla. Iz zemlje mu je gledala sama tožna glava. Gospodar se vrne z Maro domóv, zleze nazaj v posteljo in zaspí. Zdaj se dvigne krčmaríca, gre tiho k dekli in ji zašepetá: »Oj, Mara, če hočeš dobiti novo krilo in pokrivalo, vzemi krošnjo, lopato in motiko in pojdi z mano, da mi boš pokazala, kje sta zagrebla veselega godca.« Dekla jo odvede v hosto in rada pomaga gospodinji, da sta Jetnika zopet izkopali. Krčmaríca mu dá krošnjo in se ž njim posloví. Bernárdelj je tekel iz nevarnega kraja, kar so ga mogle nositi noge. Ogibáje se cest in stezà je bežal čez polje naravnost v Gorjance. Plezal je proti Sv. Jederti, dospevši do cerkve pa se obrnil proti sv. Miklavžu in potem navzdol proti Brhovemu. Ko je prišel že blizu hiš in vasi, onemogel je v hosti, zgrudil se v listje in zaspal. Vzburdivši se začuje poleg sebe neko šumenje, ne vidi pa ničesar. On se prekríza in zavpije: »Če si kristjan, pokaži se in povej, čemu se skrivaš?« Izpod listja se pomolí lepa glava mladeničeva, ki mu velí: »Hvala usmiljenemu Bogu, ki je poslal k meni znanega človeka. Preljubi Bernárdelj, ti mi storiš lahko veliko dobroto. Prosim te, da me poslušáš in pripelješ potem odrešeno. Jaz sem tisti Podgorec Rožica, kateri je šel pred sedmimi leti po morji in je silno obogatel v zlatoviti Strválji. Denarja sem si nakopičil res toliko, da ga ne bom mogel nikoli zapraviti. Ali kaj bi mi koristil milijon, ko bi moral ostati uklet tukaj v Gorjancih? Zadržuje me skrivnostna vetrova moč, ki mi brani, da ne morem iti domóv po drago nevesto, kamor sem se bil namenil. Do polovice pota smo se vozili srečno. Na tretjem morji pa je zatulil strašanski vihar, ki je premetaval ladjo našo semtertja kakor lahko ščepko. Vsi popotniki so poginili od straha razven mene. Jaz sem ostal živ in zdrav zato, ker nisem ničesar čul, kajti sem spal baš takrat tako trdno, kakor še nikoli ne. Čez tri dni je vrglo na pol razbito ladjo v pesek in tamo je obtičala. Jaz sem skočil iz nje na suho in se naglo domislil, kaj mi je ukreniti. Od brun raztreskane ladje sem si naredil na pustem bregu prav lično hišico. Vánjo sem znosil butilije, prekajeno mesó in vse drugo brašno, s kojim smo se bili oskrbeli na odhodu. Lakote in žeje tedaj nisem trpel, ali bilo me je groza v tej mrtvi puščavi, v kateri ni bilo nikjer nobenega človeka, tem več pa tigrov, levov in druge zverine. Bistra glavica mi je pomogla tudi v tej nevarnosti. V kočó svojo sem prebil okence, ki je bilo dosti veliko

da je léhko vsaka zver pomolila vánje gobec in glavo. Nad okence sem obesil težko sekiro in kos lepo dišeče pečenke. Če jo je zavohal kak lev ali tiger in pogledal skozi lino, izprožila se je sekira in mu odrezala glavo kakor s britvo. Tako sem pokončal vse te nadležne pošasti, pa jih odrl in shranil dragocene njihove kože. Imetek svoj sem si znatno pomnožil ž njimi. Vsa hiša se mi je bila že napolnila s kožami, ko je nastopil čas strašnih nalivov, ki nadomestujejo v tistem vročem kraju snežno našo zimo. Deževalo je noč in dan kakor iz kabla. Voda mi vzdigne kočó in jo zanese v morje. Plavala je po njem, da je bilo veselje videti. Dejal sem: ali so bili ljudje neumni, da so si izmislili ladje! V hiši svoji sem se vozil stokrat mirneje in naredneje nego v njih, ker se ni majala in zibala neprenehoma semtertja. Stojé na brunu, ki je molelo izpod nje, veslal sem dobre volje proti severu, dokler sem dojadral do zamórskega brega. Tamo sem šel na suho in ponujal zamórcem levje in tigerske kože. Kralj njihov jih je zaželel in kupil od mene vse. Dal mi je zánje tri mošnje zlatega zrnja. Doletela pa me je nesreča, da se je zaljubila váme črna njegova hči. Hotela me je po vse sili za možá, jaz pa sem rekel možko, da se ne smem izneveriti podgorski Ciliki. Upornost moja razjarila jo je grozovito. Nagovorila je očeta svojega, da me je ukradel in gnal v stolno svoje mesto ter me poročil s kraljično po zamórski šegi, ki je močno podobna ciganski. Zakon najin je trajal na neskočno mojo radost samó jeden dan. Že drugo jutro je velela trmasta baba očetu, da ne mara tako pustega možá. Izpustila je váme celo krdelo besnih služabnic, ki so me zapodile iz kraljestva z metlami, s kuhlamicami in perilniki. Ves opraskan in stepen pribežal sem do morja, skočil v hišo svojo in veslal dalje proti severu. Ali zdajci privihrá proti meni ogromna riba, bila je še veliko večja nego ljúbenski hrib. Požrla me je s kočó vred, kakor bi trenil. Jaz sem se je tako ustrašil, da sem omedlel in se predramil šele čez pet dnij v trebuhu njenem. Poleg sebe zagledam francosko ladjo in nje mornarje, katere je bila pogoltnila nenasitna riba isti dan kakor mene. Tega društva sem se tako obveselil, da sem kar zaukal, kajti sem se bil naučil po svetu precéj dobro nosljati po francosko. Kapitan se je ozrl náme zaničljivo in bleknil tovarišem svojim, da sem gotovo kak berač. Jaz pa se postavim prédenj in mu velim: Drži jezik za zobmi, klepetavasta morska podlásica! Jaz imam v jednom žepu več zlatá nego je vredna vsa tvoja ladja in vse, kar je v nji in na nji. Ná pet stotakov in prinesi précej sto butilij šampanjca, da ga bomo pcedili na zdravje moji slovenski in vaši francoski domovini. Buza kljuna, ali se nisem dobro odrezal? Besede moje so pa tudi kaj

teknile. Francozi so se mi jeli poklanjati kakor kakemu vsemogočemu ministru. Pili smo sladkega šampanjca, da je teklo vse od mize in tudi od vseh sukenj, oprsnikov in klobukov naših, kajti je to vince brizgalo na vse strani, kakor iskre v kovačnici. Ko smo izpraznili butilje, vrgel sem pred kapitana drugih pet stotakov z istim namenom, iz žepa pa sem izvadil lulo svojo, ki je vsa okovana z demanti in biseri. Stala me je trideset tisoč goldinarjev. Napolnil sem jo z najizvrstnejšim turškim duhanom in zažgal s čisto novim bankovcem za sto goldinarjev! Pokazal sem Francozom, da se znajo bahati tudi Podgorci, kadar se imajo s čim. V ribi smo potovali po svetu do malega šest let. Godilo nam se je prav dobro, ker nismo stradali ni dobre hrane ni izborne pijače in smo bili vsi mladi in veselega srca. S časoma smo dobili še mnogo novih tovarišev, v ribjem želodcu se je nabralo do petdeset ladij. Živelimi smo zložno in po prijateljsko kakor bratje, Zaradi boljšega reda je trebalo voliti župana. Soglasno so izbrali mene, Zvedeli smo, da se Francozi in Nemci domá vojskujejo. Posvetovali smo se, komu naj bi pomagali mi. Dokončali smo takó, da bomo podpirali Francoze. Ugledavši skozi ribji goltanec nemško vojno ladjo privlekli smo topove svoje, namestili jih ribi med zobe in začeli streljati. Pogajali smo odlično. Pobili smo sovražniku vse vojake in mornarje. Na krmi je stal še jedini general njihov in meril s puško proti nam. Tudi jaz zgrabim puško. Oba ustreliva isti trenutek. Krogli najini se srečata in trčita jedna ob drugo. Moja odleti na levo čez morje, generalova pa na desno proti bregu, kjer obtiči v grlu lepe mlinarice, ki je gledala bitev. Revica se je skoro zadušila. Jaz vidim nje nevarnost, skočim iz ribe v vodo in odplavam na breg. Brž potisnem mlinarici kroglo v želodec in jo rešim smrti. Da pridem le jedno minuto pozneje, morala bi bila umreti. Hvaležnosti njene ni mi móči dopovedati. Tudi nje mož me je presrčno objel in mi velel: Preljubi tujec, védi, da si otel ženo najbogatejšemu mlinarju in kruhopeku, ki ga ima sedanji svet. Jaz sem slavni Jugovec. Ime sem dobil od tod, ker se odpira na moji zemlji jazbina, iz katere piše górkí veter, ki mu pravimo jug. Ta veter mi goni sto málinov, v vsakem zmeljem na dan sto tisoč vagánov žita. Ista vroča sapa kuri mi sto velikanskih pečij, v katerih se pekó žemlje in kifeljci za vso jutrovo deželo. Takí bogatini, kakor sem jaz, niso potrebni in vadni, da bi prejemali ljudske dobrote brez obilnega povračila. Odkrij mi brez straha in sramovanja želje, stiske in nadloge svoje, da te nagradim in ti pomorem. Če hočeš denarjev, dal ti jih bom poln mernik. Jaz sem dejal: Denarjev ne maram, ker jih imam sam dosti. Ako bi me rad obveselil, prosim

te, pomagaj mi, da pridem kmalu domov v slovensko Podgorje, kjer me pričakujeta s trepetajočim srcem mati in nevesta. Jugovec se zasmije: Tudi to hrepenenje ti lahko izpolnim. Predno prejde denašnji dan, stal boš na slovenski zemlji. To rekši me prime za roko in odvede k strahotni jami, iz katere je bruhal z zaglušnim šumom jug kakor mogočna reka. Mlinar mi veli: Ako skočiš v tá-le veter, dvignil te bo nad oblake in nesel potem po bliskovo naravnost proti severu. Kadar zagledaš Gorjance, deni roki navskriž in spustil se boš na zemljo, ne da bi se le količkaj ohromil ali pretresel. Ali veter te bo imel tudi na tleh pod oblastjo svojo. Držal te bo, da ne boš mogel iti nikamor. Moral boš čakati v Gorjancih, dokler pride lepa devica in te poljubi. Ta poljub te bo rešil iz sužnjosti, da pojdeš lahko domov ali kamor boš hotel. Velike nesreče ti se ne bo bati v vetru. V njem ne boš čutil ni lakote ni žeje; tudi zebsti ne bo te moglo, ako bi ti bilo v njem prezimiti. Videl te bo samó tisti, s komer se boš hotel pogovarjati, drug pa nobeden ne. Razbojniki ali ini negodniki te torej ne bodo napadali in nadlegovali. Zdaj veš, kako svojstvo je prejel jug od prirode. Ako nisi strašljiv in se moreš nadejati dične rešiteljice, izróči se slobodno mojemu vetru. Vrnil se boš ž njim v domovino prej in bolj gotovo nego z vsakim parobrodom in z vsako železnico. Jaz sem vskliknil ves zamaknen: Rožica ni baba, da bi se bal zračnega potovanja. Domá pa vem, da me bo osvobodila, če ne prvi dan, pa vsaj prvi teden krasna in nedolžna nevesta moja. Podavši za slovó blagemu mlinarju Jugovcu roko skočil sem v burni veter. Zagnal me je kvišku, da sem švignil nad oblake kakor strela. Nobena ptica ne letí tako urno, kakor je drvilo mene čez hribe in doline, potem čez široko morje in zelene otoke, napósled pa zopet čez hribe in doline. V treh urah sem prifrčal nad Gorjance. Položivši roki navskriž sem drknil iz sinje višave polagoma brez padca na preljubo domačo goro. Nahajal sem se zopet na zemlji, ali bil sem uklet in zvezan, da se nisem mogel ganiti. Stati, ležati, čepeti ali klečati moram vedno na istem mestu, ni za korak mi se ni móci premakniti od njega. Verjemi, da je to jako neprilično in neprijetno. V tej nevidni ječi vzdihujem že štirideset dnij in nočij. Večkrat so lazili tod okoli páglavci, ki so iskali ptičjih gnézd in sekali kolje za trte, ali če sem se oglasil, mislili so, da jih podim iz tuje hoste in so mi pobegnili izpred očíj. Ko sem začul tvoj glas, bil sem se baš prebudil iz sladkega spanja. Zdaj lahko sam presodiš, kako neizrečno sem se obradoval prihoda tvojega. Zaklinjam te za pet ran božjih, idi brez oklevanja in hitro kar se dá k Omlednikovi Ciliki ter ji poróči, da jo čakam tukaj. Ona je lepa kakor šipek in gotovo tudi

še neomadeževana. Medeni njen poljubeč bo dal meni zlato prostost, nji pa dolgo zaželenega ženina. Še ta mesec sklenil nama bo roke v večno zavezo šmihelski župnik.«

Bernárdelj je izpolnil drage volje prošnjo rojaku. Tekel je na vso sapo k Ciliki in ji razložil na tanko vse, kar mu je pripovedoval ukleti Rožica. Deklico ta novica ni nič razveselila. Obšla jo je žalost, da ji je prišla v jedno okó (ne vé se, če v desno ali v levo) skoro solza. Bernárdlju se je tudi zdelo, da je nekoliko vzdihnila, dasi ne iz globočine. Zarudevši se mu velí: »Zakaj se Rožica ni vrnil lani? Zdaj je prepozno. Jaz ga ne morem več rešiti, če bi ga prav hotela.« Potem se je začela smijati in je povabila Bernárdlja, da bi prišel z zvonkimi svojimi citrami na svatbo njeno. Drugi ponedeljek jo bo poročil s Koludrčkovim Tončkom šmihelski župnik. Bernárdelj obreče Ciliki, da brez njega ne bo minila nje svatba. Nemudoma hití nazaj v Gorjance in pové Rožici, da je Cilika zánj izgubljena. Ubogi jetnik se zajoka precěj glasno in ihti do malega pol ure. Zdajci pa mu se razvedrí obraz, potolažen velí Bernárdlju: »Ker vidim, da mi Cilika ni bila namenjena, bilo bi jako nespametno in smešno, da bi radi nje žaloval in se kisal in kujal. Slovenska zemlja sloví že od nekdaj, da je bogata z zalimi in poštenimi dekleti. Vzel bom tisto, ki me odreši, naj bo gosposka ali kmétiška in ko bi bila prav hči najubožnejšega berača. Razglasi, bratec Bernárdelj, ta moj namen po vseh domačih mestih, trgih, vaseh in vasicah. Ali za Boga, naj se podvizajo mladenke naše, kajti sem se že strašno naveličal samotnega življenja v odljudni hosti.« Bernárdelj je poslušal Rožico in naznanil usodo in voljo njegovo vsem mladim Slovenkam od morja do Drave, od Kolpe do Triglavá. Ali besede njegove so se uletele brez vspéha kakor glas vpijočega v puščavi. Krasnih naših devic bilo je sram, da bi hodile po neznanega ženina v Gorjance in si ga kupovale s poljubcem. Mnoge in premnoge, ki so šle tja, prinesle pa niso s sabo potrebnih svojstev. Katera je bila lepa, ni bila nedolžna, katera je bila nedolžna, ni bila lepa. Nobena njih ga tedaj ni mogla osvoboditi jugove oblasti. On se je silno jezil, da si ga želé za možá take nevrednice. Vsaki grdi je dal zaušnico, malopridnicam pa tudi po dve. Ali že od jedne je oteklo, deklíni lice, kakor bi jo zobje boleli, da si je morala obezati glavo. Vsi popotniki so se takrat čudili, da srečujejo toliko deklet z obezanim obrazom. Grajska gospodična Ema, šentjarnejska prvakinja Pepita fin šmihelska polugospodična Trlica so si ovijale glavo z robcem dobrega pol leta. Ker jim je bila pegasta in mozóljasta ne le koža ampak tudi duša, prejele so od Rožice vsaka po tri pljuske, ki so bile tako gorke, da

jim je moral lečiti otekline mestni zdravnik. In tako čepi in javka najbogatejši Slovenec še dandanes v hudih vetrovih sponah. Naj bi se ga usmilile dične naše krasotice vsaj ta prepust! Povedal jim bom, kje naj ga iščejo. Kake pol ure od brhovskega gradiča stojč v Gorjancih borne razvaline cerkvice sv. Danijela. V Orehovici ali v Hrastji pozna vsak otrok to podrtino. Vodnika bo torej lahko najti. Rožica živi prav blizu te cerkvice na gorenji strani. Od nje do njega je komaj četrt kilometra. Katera ga bo hotela oteti, naj ga zakliče pri razvalinah in oglasil se ji bo précej. Rešenico njegovo bo blagoroval ves slovenski narod in po pravici. Med vrstnicami bo ona vsekako naj srečnejša nevesta. Dobila bo blagega možá, ki ji ne bo branil nobene pametne ugodnosti. Vozila se bo ž njim po toplicah in veselica, omislila si novo opravo lahko vsak mesec, obirala piščance in račice, papkala potvičico in torto, kuhala si preljubi kofetek, kadarkoli ji bo prišlo na misel. Ali vsako rojakinjo, ki bi se hotela lotiti te lahke odrešitve, prosim in opominjam, naj se pogleda dobro v zrcalu in izpraša na tanko vest svojo, predno se napoti v Gorjance. Ako ji izpodletí, kriva si bo sama, da bo morala vlačiti ploh in nositi — obezano glavo!

Ivan baron Ungnad

Spisal **Anton Raič**.

(Konec.)

Kakor je žrtvoval baron Ungnad v svoji domovini vse svoje telesne sile v obrambo jeno v bojih z največjim sovražnikom krščanstva, tako je posvetil na Nemškem še ostali žitek mirnemu razširjevanju evangelija po deželah od polumeseca vladanih; pospeševal je širjenje biblije iz Slovenskega po vsem ostalem jugoslovenskem svetu osobito od leta 1560. dalje.

Nas zanima Ungnad zato, ker je pospeševal tisek slovenske in sploh jugoslovenske knjige; ker je bil pripomogel, da se je v Urahu v Mönchshofu, kjer je stanoval, ustanovila tiskarna leta 1550., ki je tiskala jugoslovenske knjige z latinskimi, cirilskimi in glagolskimi črkami; ker je od vseh strani klical učene duhovnike, ki so Trubarju pomagali prelagati na slovenski jezik in ki so i prelagali na hrvaški jezik; ker je sam žrtvoval še dosta svojega premoženja za tisek naše jugoslovenske knjige in je pripravil i druge nemške kneze in gospódo, da so podpirali to podjetje.

To vse nam pričajo mnogobrojna pisma natisnena v Arhivu že večkrat imenovanem in v Kostrenčičevi knjigi: »Urkundliche beiträge zur geschichte der protestantischen literatur der Südslaven in den jahren 1559—1565.«

Ungnadove nazore in njegovo prizadevanje kaže nam osobito jako zanimivo in poučljivo pismo, koje je pisal 14. septembra 1561. leta vojvodi Albertu pruskemu. V tem pismu navaja poznani dogodek, da si je haharski sovražnik kristjanstva, Turčin, podvrgel večino slovenskih in hrvaških dežel in celó silno ogrsko kraljestvo z velikim brojem bojevitih prebivalcev; to se ni zgodilo brez njihove krivice. »Imenovani Hrvatje in Slovenci so zdaj, kakor nekdanj, surovi, brezbožni, papeški ¹⁾ in so tako živeli, da niso poznali ne Boga, ne jegovih zapovedij, ne božje besede, ne jegove volje in ukazov, celo ne zvitega zlodeja, in tisoč let niso imeli nikogar, ki bi jih bil poučeval v krščanski ²⁾ veri. Oni so torej živeli v svoji brezbožni zmoti neimajoči razven svojih mašnih knjig, brevirjev ¹⁾ in drugih gnusnih, malikovalskih in Boga preklinjajočih knjig (ki so tako tiskane, da jih niti ne mogo čitati, nikar pa da bi jih razumeli), nobene popolne in prave biblije in tudi nobenih drugih knjig v svojem jeziku. V nekojih krajih imajo sicer zdaj že biblijo, ali tista je tako spakedrana in zmedena, da jim več škoduje nego hasni«. Toda milostivi Bog hoče svojo božjo besedo razširiti po vsem svetu in vse ljudi vzveličati, ako le sami hočemo, gotovo hoče poklicati i slovenski in hrvaški narod in jegove potomce. V to svrhu poslal je nekoje razsvetljene in pobožne može, da pokaže po njih svojo božjo vsemogočno milost. Tega imenitnega in velikega krščanskega dela lotili so se trije možje (med njimi g. Primož Trubar, zdaj župnik v Urahu), ter »so s pomočjo in milostjo božjo preložili sv. pismo v pospeševanje slave božje in spreobrnitev, blagor in izveličanje ubogih, nevrednih in grešnih Slovencev, Hrvatov in Turkov«. Dalje še so preložili Lutrov katekizem in nekoje dele novega zakona s krščanskimi razlagami po pravem avgsburškem veroizpovedanji in še nekoje druge krščanske knjižice (tractätlein) po priloženem tiskanem kazalu« na priprošnje deželnih stanov kranjskih na slovenščino, na kojoj še »poprej ni bilo nikdar nič preloženo in o koji ni se tudi še nič čulo«. Te knjige so se poslale na Slovensko in so ugajale ne samo Slovincem, no i Hrvatom in vsem onim narodom ob turški meji, ki razumo slovenski; spoznavši jih za dobre in odobrivši jih, prosili so za božjo voljo, naj se ta posel nadaljuje in

¹⁾ Ne smemo pozabiti, da je bil baron Ungnad luteran, torej hud nasprotnik papežu.

²⁾ Krščanska vera, krščanstvo t. j. luteranska, protestantovska vera, protestantizem.

naj se prelože knjige i na hrvaški jezik. Bogoljubni možje, osobito pa tukajšnji župnik Primož Trubar lotili so se i tega posla, ter ga po božji milosti in s pomočjo pobožnih, dobrosrčnih krščanskih mož že dognali tako daleč, da so dali i hrvaške (= glagolske) črke rezati in liti, ter so i že začeli s hrvaškimi črkami tiskati v Tubingu.

Da bi se lože in hitreje prelagale knjige na slovenski jezik, bilo je več mož poklicanih na Nemško: Trubar jim je bil načelnik, Krištof, vojvoda virtemberški pa jim je dajal na Ungnadovo prošnjo stanovanje in živež. Ker so prevideli, da je to prelaganje »vele koristno, hvalevredno krščansko delo, po kojem se pospešuje slava božja in širi pravo ljubo krščanstvo, sklenoli so božjo vzveličevalno besedo in svete evangelije preložiti i v cirilico ali na cirilski jezik, ki se govori po Turškem noter do Carigrada in ki ga razumo i Hrvatje in Slovenci«. Do tega sklepa so prišli zato, ker so dotični možje v Tubingu in Urahu »znali temeljito tisti jezik« in so i mahoma začeli pisati in prelagati; nadejali so se, da se »čisti nauk božje besede« zanese na Turško in se obnovi »ljubo krščanstvo« med onimi narodi in da Bog udari Turka z mečem svoje vsemogoče sile. — To podjetje zahteva mnogo truda, marljivosti in velikih potroškov, ker se morajo knjige in »novo iznajdeno nezaslišano delo« poslati med Jugoslovane z velikimi troški; knjige se jim morajo ceno prodajati za polovico in še celo nekoliko pokloniti; morajo se i dati vezati, kajti oni nimajo ne tiskarjev, ne knjig, ne knjigovezov. To so zvečine ubogi od Turkov kakor i od svojih gospodov stiskavani siromaki, ki se jedva prehrane, ne pa da bi še knjige kupovali. I župniki in duhovniki so tako revni, da morajo sami za oralo prijeti in se pečati s poljedelstvom. Pri tem začetku tiskanja ne smejo ostati, marveč morajo tiskati v vseh treh jezikih: V slovenskem, hrvaškem in cirilskem vse sv. pismo, postilo in »druge koristne krščanske knjige Lutrove«.

Ker je to podjetje zvezano z ogromnimi potroški, obrača se baron Ungnad v navedenem pismu do nemških knezov za podporo rekši, Krištof vojvoda virtemberški že podpira delo, ravno tako češki kralj Maks ¹⁾ »poleg tega pa mi je naročil (kralj Maks), da se naj pobrinem za to delo, da se doseže srečen namen«. Ungnad sam podpiral je dozdej to podjetje ter je celo peneze na posodo jemal, pa zdaj ne more tega več storiti. Gospodom in knezom, ki bi kaj pomagali, obljubi dati natančen račun o vseh potroških in izdatkih. — »Gotovo mi verujete, da se vse to godi jedino na slavo božjo, sicer bi jaz ne

¹⁾ Kralj Maks dal je za tisek jugoslovenskih knjig 400 goldinarjev.

hotel s tem imeti nobenega posla. Plačilo dobite za to dobroto na onem svetu.«

Dne 4. aprila 1563 pisal je baron Ungnad blizo s tistimi besedami pismo ali okrožnico nemškimi mestom in nekojim knezom.¹⁾ Govoreč v tem pismu spet o verskih razmerah pri Jugoslovanih, omenja Ungnad, da so se tiskale slovenske knjige z latinskimi črkami, hrvaške pa z glagolskimi in cirilskimi, »kar se ni še nikdar zgodilo, kar svet stoji, da bi se bila tiskala beseda božja čista in neskvajena v njihovem jeziku«. Z velikim troškom morale so se znova rezati in liti glagolske črke v Norimbergu, cirilske pa v Urahu. V ta namen vzdržaval je Ungnad sam Antona Dalmato ab Alexandro in Stepana Konzula Istrijanca, ki sta v Trubarjevi odsotnosti (Trubar je bil ondaj v Ljubljani) v Urahu prelagala sv. pismo in najimnitnejše knjige »krščanske vere« na slovenski in hrvaški jezik.²⁾ Dalje je vzdržaval v Münchshofu še »vso tiskarno z vsemi potrebnimi osobami, namreč stavce, tiskarje, popravljalce (correctores) in tolmače v svojem stanovanji, »³⁾ da se tiskajo brez prenehanja take knjige.« Obljubljuje, da se bodo spet tiskale knjige v laškem, hrvaškem in drugih jezikih. Knjige se morajo tiskati skrivoma. On je pospeševal to podjetje z znatnimi doneski, kolikor je mogel, in hoče podpirati, ako Bog da »biss auff den rockh.«

Še neko drugo Albertu vojvodi pruskemu pisano pismo v Urahu 12. julija 1562⁴⁾ nam kaže preveliko skrb Ungnadovo za tiskanje in širjenje jugoslovanskih knjig. V tem pismu omenja, da je vojvodi naznanil že pred meseci, da se je ustanovila po posebni božji previdnosti tiskarna slovenska, hrvaška in cirilska. S tem se razširi »jedino vzve-

¹⁾ Kostrenčić l. c. pag. 172—179.

²⁾ Ravno tako je imel Ungnad že l. 1561. dva popa uskoka pri sebi: Mathesa Popovića in Ivana Maleševca, koja je pripeljal Primož Trubar prišedši meseca septembra 1561. nazaj v Urah. Živela sta po svojem: jela sta samo ribe, drugega mesa pa ne. Dolgi uskok (Popović) ga je kaj rad pil: v Meiningenu je izpil pri večerji najst bokalov piva. Pri Ungnadu ostala sta dvanajst tednov, potem pa sta se vrnola zopet v Ljubljano.

³⁾ Malo niže pag. 176 spet pravi: »Es seindt vff diese stund neun personen alhier inn meiner behaussung bey dem truckh, deren man keine kan geratten, die transferirn, conferirn, corrigirn, setzen vnd truckhen, die man von weitem her aus fernen laudem mit gresenn vncostenn vnd verehrung muss pringen vnd hoch besoldenn, wie inn solchem sachenn sönnderlich inn diesen sprachenn, die zuor im druckh vnbreuchlich, gepürlich vnd auch billich. Item so seindt inn Craynn vnd Crabatan auch gelerte vnd erleuchte menner zum windischen vnd crabatichen transferirn vnd conferirn bestellt, die man gleichfalls muss bsoldenn vnd was sonst mit papier, farben, binderlhon vnd an viel vnd weit gelegnen orten die flur mit gresenn vncostenn vnd anderer dergleichenn hohen aussgabenn aufgehet.«

⁴⁾ Archiv l. c. pag. 272—274.

ličalni sv. evangelij i med neverniki, koji o njem niso ničesar vedeli, ali pa niso nikdar niti poznali Boga«. To krščansko delo je po milosti Vsemogočega dobro napredovalo ter so se v imenovane tri jezike prevele in natisnole sledeče knjige: Lutrov katekizem z razlagami in brez razlag s hrvaškimi in cirilskimi črkami, avgsburško veroizpoznanje v slovenskem jeziku, prva polovica novega zakona, v kojem so štirje evangelisti in dejanja apostolska tudi hrvaški in ‚loci communes‘ ali najmenitnejši glavni členi krščanskega nauka cirilsko. »Prosim ponižno Vašo knežjo milost, da rači prečitati osobito tri dolge nemške predgovore onim knjigam.« — Pričeli so i tiskati splošno lehkoraumljivo pravo (ain gemaine wolverstentliche gerecht) postilo v hrvaščini, ki se po božji milosti dotiska v treh mesecih z avgsburškim veroizpoznanjem vred, in ki se prelaga iz slovenščine. »Milostivi Bog podeli še znanprej svojo milost, da se zvrši to nameravano delo na čast in slavo jegovega svetega imena in na blagor in zveličanje nevednih ubogih blodečih ovčic naših bratov in sester.«

Dalje naznanja v ravno tem pismu vojvodi pruskemu, da sta bila pred malo dnevi dva litavska pleminitaša uri njem (jednemu je ime Melhior Gedroitz), ki sta ondaj šolala se v Tubingu in videča tisek in čitajoča ga, rekla sta, da rabijo i v njijini domoviai cirilico, samo da nimajo cirilskih črk. Prosila sta Ungnada, naj dājo cirilske črke rezati in liti in naj tiskajo za Litavce tisoč izvodov Lutrovega katekizma, kojega potem sama s seboj vzemeta ali pa ga po drugih potih spravita v deželo, kajti ona storita s tem svojim rojakom največje veselje. »Da nameravam njijino željo spolniti in še nadalje pospeševati tiskarno v svojem hramu, o tem preponižno izveščam Vaši knežji milosti.«

Nato podaja imenik hrvaških in cirilskih knjig, ki so jih nameravali še tiskati: ¹⁾

- 1) Postila s hrvaškimi in cirilskimi črkami. 1000 izvodov.
- 2) Avgsburško veroizpoznanje tudi s hrvaškimi in cirilskimi črkami, vsako v 1000 izvodih. 2000 izvodov.
- 3) Tiskali se bodo cirilicoj vsi štirje evangelisti in dejanja apostolska, ki so bili prvlje tiskani hrvaški. 1000 izvodov,
- 4) Tiskal se bode i »Očenaš« z »lepim tolmačenjem« in na vsako prošnjo slede lepe in za prosto ljudstvo vele koristne propovedi, kojih bode 18; tiskal se bode najprvlje slovenski z latinskimi črkami in potle s hrvaškimi in cirilskimi; vsaki v 1000 izvodih. 3000 izvodov.

¹⁾ Verzeichnus was für Chrabatischen und Cirillischen bücher noch hinfiran gedruckt werden sollen.

5) Napósled se bode tiskal drugi del novega zakona, to je epi-stole in hišna postila Lutrova slovenski, hrvaški in cirilski in na to se posegne po starem zakonu.

»Temu podjetju podéli ljubi Bog svojo milost. Amen.«

Na Ungnadovi zgoraj navedeni pismi (okrožnici) od dné 14. septembra 1561. l. in dné 4. aprila 1563. l. različnim nemškim knezom in mestom, da pripomogó k tisku jugoslovenskih knjig z doneski, pošiljali so se Ungnadu denarji in sicer: Deželni stanovi štirski dade 400 gld. za tiskanje slovenskih knjig (dné 23. sept. 1561. l.). — Filip, deželni grof heški, da 200 tolarjev in obljubi še dalje podpirati (dné 26. sept. 1561. l.). — Joakim knez anhaltski pošlje v ta namen 12 tolarjev (dné 17. okt. 1561. l.). — Ivan mejni grof braniborski, 100 gld. mišensjske veljave (dné 7. nov. 1561. l.). — Vojvoda Albert braniborski prizna potrebo hrvaških, slovenskih in cirilskih knjig, koje pripravlja g. Rrimož Trubar. »Mi pač moramo pohvaliti in priznati, da je to potrebno, bogoljubno in koristno početje, koje mora vsakdor podpirati. Tudi mi bi bili pripravljeni za našo osobo dasta pomagati,« toda vseučilišče ustanovljeno v Kraljevci in pozivanje dobrih učiteljev iz vseh delov sveta, stane ga preveč, zato ne more več dati, kakor 100 gld., koje naj Ungnad plati na njego vračun od onih posojenih 700 gld. (dné 6. dec. 1561. l.). — Knez Bolfenk Ernest anhaltski pošlje 30 tolarjev (dné 6. jan. 1562. l.). — Avgust volilni knez saksonski 200 gld., grošev (dné 7. jan. 1562. l.) in Krištof virmemberški pokloni znova 300 gld. in Ungnad naj porabi onih 200 gld., ki je ima pri sebi za tisek jugoslovenskih knjig (dné 22. marca 1563. l.).

Dalje pa še so obljubili nekoci knezi pomoč: Grof pl. Myr in knez Radziwill na Litavskem (dné 23. sept. 1561. l.). — Joakim volilni knez braniborski obljubi pomoč, a zdaj nima novcev, ker moži svojo hčer Zofijo (dné 1. nov. 1561. l.). — Ivan Miroslav Srednji, vojvoda saksonski obljubi podjetje podpirati, kedar dobi dalnja poročila (dné 1. okt. 1561. l.). — Tudi Barnim, vojvoda pomorjanski je rad podpira, ako zve, da je podpirajo i drugi protestantovski knezi (dné 27. dec. 1561. l.).

Na drugo okrožnico pošljejo Ungnadu: Norimberg (mestni odbor; 400 gld. (dné 7. majnika 1563. l.); Ratisbona 50 gld. za tisek in Konzulu šeposebe 4 tolarje za brašno (dné 8. majnika 1563. l.); Rottenburg ob Tauberi 100 gld. v zlatu (dné 17. majnika 1563. l.); Ulm 300 gld. (dné 2. jul. 1563. l.) Kaufbeuren 40 tolarjev (dné 7. jul. 1563. l.); Lindau 60 tolarjev »jeden zu 17 batzen« (dné 7. jul. 1563. l.); Kempten 50 zlatih gld. (dné 9. jul. 1563. l.); Memmingeng 100 gld. po 60 nvč. (dné 14. jul. 1563. l.); Strassburg 400 tolarjev ter obljubi še nadalje podpirati (dné 4. okt. 1563. l.) in Filip, deželni grof heški, 100 gld. (dné 19. sept. 1563. l.).

Ungnad položi račun o prejetih 7842 gld. 3 novč. in 4 pf. in o tiskanji jugoslovanskih knjig od l. 1561—1564. Račun potrde dné 14. junija 1564. l. tubinskega vseučilišča rektor, doktorji in regentje. Pregledovalci računov povedo, da je Ungnad v tem času še pridejal iz svojega 5146 gld. 13 »reparjev«; ker pa je nazaj dobil samo 2694 gld. 10 reparjev in 10 pf. ima še torej dobiti 2445 gld. 4 rep. in 1 pf. — Dalje je še Ungnad položil račun o 25.300 izvodih knjig, ki so se bile tiskale in kojih je še mnogo bilo na prodaj; ob enem se je jelo prelagati in tiskati dvoje velikih del: sv. pismo in Lutrova hišna postila v treh jezikih.

Pregledovalci računov dadé še Ungnadu spričevalo, da se je trudil z vsemi silami in da se ne ustrašil nobenega dela, nobene žrtve, samo da bi se razširile knjige med ubogimi, besede božje neznajočimi zaslepljenimi narodi, ter bi se širila s tem slava božja. ¹⁾

Ungnad vender ni samo s tem skrbel za tiskanje jugoslovenskih knjig, da je priskrbel potrebnih novcev in imel v svojem hramu tiskarno in dajal zdaj pa zdaj pisateljem hrano, marveč bil je v neprestani dotiki s pisatelji, koji so si v Urahu bili osnovali neko pisateljsko društvo ²⁾ in s protestantovskimi stanovi v Ljubljani. Ungnad se je sešel s Trubarjem o božiči leta 1560. v Tubingu, da sta se pogovorila o tiskanji hrvaških knjig; prepire med Trubarjem in drugovi, osobito Stepanom Konzulom in Antonom Dalmato, poravnaval je on; on je želel, da bi prišel Ivan Weixler k njemu in da bi pomagal prelagati knjige na slovenski jezik (dné 23. jan. 1562. l.); Ungnada so prosili Jobst pl. Gallenberg in kranjski stanovi brašna za dva duhovnika in dva dečka, ki bi naj prelagali knjige; ³⁾ on bi naj pisal banu, da pošlje sposobne može v Metliko, ki bi ondi primerjali prestavo (dné 28. nov. 1562. l.); Ungnad je posredoval med Trubarjem in kraljem Maksom, Kristofom vojvodo vrttembergškim ⁴⁾ in drugimi knezi; Ungnadu so pošiljali pre-

¹⁾ Kostrenčić l. c. pag. 225—229.

²⁾ Ko se je bil Trubar meseca junija 1562. l. preselil z obitelji vred v Ljubljano, ostal je še vedno s tem društvom v zvezi.

³⁾ »Vnd so nun auf solche obgemelte zween briester vnd zween khnaben auch auf pottenlon ein zimblicher vncossten aufgehen wirdet, der yetzt in anfang bis zu verschleyssung vnd versylberung aines thails exemplar nindert her als von der zu disem christlichen werch bewilligten vnd geraichten raichshilff zu nemen, bitten wir e. g. vnd g. alles vleyss, die wollen zur erhaltung derselben personen vnd pottenlons ein summa gellts miteehissten herein verordnen.«

⁴⁾ Dnó 6. in 20. dec. 1562. l. zaslišaval je vladika ljubljanski Trubarja, ki je odgovoril na vseh jedenindvajset pitanj v zmislu augsburškega spoznanja. Trubar pošlje vse spise o tem zaslišanju baronu Ungnadu s prošnjo, naj je pošlje vojvodi vrttembergškemu.

lagateljji svoje rokopise, n. pr. Jurij Zvečić iz Wolfsberga; jemu so poročali, ako so kder zvedeli za kakega prelagatelja, n. pr. Fran Barbo mu piše dné 21. okt. 1563. l., da je nekega doktorja v Benetkah volja iti na Nemško pomagat prelagat starega zakona, toda samo ondaj, ako se mu zagotovi življenje na Nemškem, kajti on se potle ne sme več vrniti v svojo domovino; Ungnadu so poročali možje, kam so pošiljali knjige na prodaj in kako so se prodajale; Ungnadu so naznanili deželni odborniki iz Ljubljane (dné 9. dec. 1563. l.), da so dali presoditi jugoslovenske knjige po veščakih in da so »in der substantz gerecht, christlich vnd guet, auch der heyligen schrifft nicht zuwider,« samo gledé hrvaškega pravopisa je še marsikaj pomanjkljivega; Ungnadu piše Sebastijan Fröhlich (dné 3. dec. 1563. l.), da so cesarski komisarji iskali pri njem in pri inih luterancih knjig. Sploh ni bilo na Slovenskem nobenega dogodka, o kojem bi se ne bilo poročalo Ungnadu: on je moral povsod pomagati, povsod posredovati.

Ungnad se je žrtvoval za Slovence, za protestantizem in vse to zato, ker je menil, da se razširi nova vera i med Turki in da potem ob samem prenehajo njihovi napadi v jugoslovenske dežele. V razširjenje protestantizma je Ungnad več storil od drugih in to spričevalo dal mu je i Khlombner (dné 7. majnika 1562. l.) rekši: »Vaša milost je dozdej resnično največ storila in prosim, da v tem (t. j. podpiranji jugoslovenske knjige) ne preneha, sicer se vse okine.«

Velemnogo z Ungnadovo pripomočjo na svetlo danih knjig bili so poslali po njegovi smrti v jugoslovenske pokrajine, a jako dosta so jih vzeli in uničili v Dunajskem Novem mestu, ostale pa so sežgali nekoliko v Gradci, nekoliko pa na Kranjskem, osobito v Ljubljani, ¹⁾ zato so dandenes knjige iz one dobe bibliografična redkost.

Kolike važnosti je bil baron Ungnad za naše slovstvo, lahko presodimo, ako se ozremo na dogodke po njegovi smrti. Literarno društvo v Urahu je razpalo; delovanje slovenskih pisateljev sicer ne ponehalo, a bilo je menj intenzivno; med Trubarjem, potem med Stepanom Konzulom in Antonom Dalmačo pričel se je znova prepir in Trubar deloval je odslej bolje osamel. — Ungnadova doba je za naše slovstvo prezanimiva: 25.300 jugoslovenskih knjig se je natisnolo v dobi od l. 1561.—1564. in poslalo jih premnogo med jugoslovanski svet. Istina je sicer, da so kazali ondaj delujoči možje toliko gorečnost za našo knjigo zato, da bi razširili med Jugosloveni novo vero, in kakor je osobito menil Ungnad, še i med Turki, ter bi s tem ublažili tega

¹⁾ Arkiv za povéštnicu jugoslovensku I. 145.

grdega sovražnika omike in krščanstva in ga odvrnoli od neprestanih sovražnih napadov v naše dežele. S širjenjem slovenske knjige med našimi predniki se je širila i omika, budila ljubezen do čitanja, ljubezen do naroda, ljubezen do domovine.

Mi odločno obsojamo crkveni razpor kakor smo sploh veliki nasprotniki vsakemu razporu, vsaki nejednosti, zlasti pa crkveni, a ipak trdimo, da je nam Slovencem novoverstvo koristilo v tem, da so se pri nas jele pisati in tiskati za prvi poskus slovniško gotovo dobre slovenske knjige. Kdo ve, kedaj bi se jele pri nas brez novoverstva pisati slovenske knjige in ali bi se bilo sploh kedaj pričelo pisati in tiskati? Pri inih narodih, pri Romanih, Germanih in Slovanih — Čehih in Poljaki — cvelo je že ondaj narodno slovstvo, torej je imel že naš narod vzgled nad njimi in zakaj ni prišlo nobenemu Slovincu na misel, da bi bil jel pred Trubarjem pisati v našem narodnem jeziku? Ali morebiti ni bil nobeden Slovenec več pisanju? Zakaj je še le novoverstvo moralo nastopiti in obuditi Trubarja? Zakaj so pričeli katoliški pisatelji slovenski pisati še le za protestantovskimi pisatelji? — Le imenitni dogodki porájajo in dozorevajo velike pomisli. In novoverstvo je bilo velik in imeniten dogodek.

Novoverstvo še je i zato važno, ker so ondaj slovenski pisatelji vzajemno delovali s srbsko-hrvaškimi pisatelji. Ko bi protireformacija ne bi bila uničila popolnoma sadu Ungnadove delavnosti; ko bi se hodilo dalje po slovstvenem poti, kojega je bil skrčil Trubar: pač smelo rečemo, da bi bili mi Slovenci s Srbo-Hrvati književno zedinjeni — kolika sreča za nas! — no najbrže i politiško.

Ne gledé na vero moramo visoko čislati moža, »ki je bil Slovincem mecen v XVI. stoletji« . . . »ki je bil mogočen hrast, okolo kojega se je ovijala mlada loza slovenskega slovstva,« ¹⁾ in torej zakliknimo: Slava Ungnadovemu spominu!

Popravek. V prvem zvezku letošnjega »Lj. Zv.« urinola se je na str. 23. v 7. vrstici opazke tiskarska pomota in čitati se ima tako-le: a ker knez pruski ni dobil pobotnice od Ungnada »o plačanih 600 gld. ne od njega ne od pl. Wernsdorfa, pač pa mu je bil poslal baron Ungnad pobotnico«, da je v njegovem imeni platil 100 gld. . . .

¹⁾ Pypin & Spasovič, Geschichte der slavischen literaturen. I. 376.

Strunárjeva prošnja.

Nemo dolorem fingit in hoc casu.

Juvenal.

Prepeval naj bi sivolàs,
 Utrujen mu od lét:
 Ne hòti Bog, okraati čas,
 Da prej ostavim svét.
 Mirúj, strunár, ledén in púst,
 Mlad vnémli nas pojóč;
 Ne ljubi pesmi hladnih úst
 Mladezni zárod vróč.

Hropí osórnó zvon ubít,
 Ki ljubeznivo pel,
 Doklèr umétalno je lít
 V zvoníku visel cel:
 Stok ohripélih mu glasóv
 Ne veselí usés,
 Prslàb ne dvíga klíc njegóv
 Srcá nam do nebés.

Uboga jaz sem Tvoja stvar,
 Nebeski Oče moj,
 In pesmi srčne moje dar,
 Gospod, ta dar je Tvoj:
 Svet plamen v prsih méni vžgal,
 Ki slab sem práha sin,
 Veselja si mi pesem dal
 In pesem bolečin.

Slabósti moje vse Ti znáš,
 Oskrómnó vso krepóst,
 Moč oslabbjéno pokrepčáš,
 Odpuščáš mi slabóst,
 Dolg zabljaš, kadar grešnik trd
 Tvoj kršim zákon svét,
 In v milost izpreminjaš srd,
 Po krivdi moji vnét.

Da Tebe noč in dan slavím,
 Ljubezni vse izvòr,
 Dovólj Te nkdar ne čestím,⁷
 Zamán je ves napòr.
 In ker si brekonéčno míl,
 Iskreno prošnjo čúj:
 Doklèr na zemlji bodem žíl,
 Ti méne se smilúj!

Očétovski za sléhamn gréh
 Pokóri me ljubèč,
 Le svétu naj ne pójem v sméh,¹
 O bivših dnéh tožèč;
 Ljudij ne gane starčev jók,
 Ne miče hrípav glas:
 Ne, smrt ne trgaj strún iz rók,
 Donési méni spas.

Da vroče mi krví pretòk
 Zastajal bi hladán,
 Da v časov méni gròb globòk
 Vsak up je pokopán,
 Da v srci mró željé in strast,
 Ljubezen mrè in črt,
 Da gledal svojo bi propast:
 Ne, Oče, pòšlji smrt!

Vesel umólkni, mili Bog,
 Poslednji strún mi spév,
 Ne tožen starčevih nadlog,
 Življenja poln odmév.
 In kar srcé je pelo kdáj,
 Ko čil završim ték,
 Če vredno, vnútkov rod poznáj,
 Iz véka zvéni v vék! —

Jos. Cimperman.

Turški davek in vojaška gránica.

Spisal **Ivan Vrhovec.**

(Konec.)

zadnjem listu smo peljali bralca v nekdanji deželni zbor kranjski poslušat, kako so se vlekli za turški davek stanovi in cesar ter mešetarili več let o svoti, ki bi jo bilo treba plačati. Nič čuda! Saj ni bila to jedina teža, ki je žulila deželo zaradi turške sosesčine. Stanovi bi se ne bili tako zelo branili, da jih ni tiščalo nobeno drugo turško breme; saj je terjal cesar turški davek venderle samó takrat, kadar se je zapletel v pravo, veliko turško vojsko. To bi bila dežela že še prenašala. Pozabila bi bila tudi vso škodo, ki so jo delali Turki, kadar so po bliskovo prilomástili čez domače meje. A deželi kranjski je naložil cesar obrambo dveh gránic, hrvaške in primorske. Kaj je bil ves turški davek, kaj škoda, ki so jo delali Turki na Kranjskem v primeri z ónimi troški, ki jih je izdavala dežela leto za letom za obrambo omenjenih gránic? V zvezi s Koroško je morala vzdržavati trideset trdnjav in trdnjavic, plačevati posadke ter jih oskrbovati z obleko, živežem in strelivom. Že do leta 1597. izdala je sedem milijonov in pol v zlátu. V šestnajstih letih (1597.—1613.) je potrošila za turško gránico 1,699.266 gld. Nad 100.000 gld. je požrla obramba leto za letom. Ogromna svota, ki preseza po denašnji veljavi denarja pa več kakor milijon goldinarjev. Cesarska blagajnica ni prihajala deželi niti z grošem na pomoč.

V 16. stoletju je bila ta teža blizu neznosna; turško gránico sta vzdrževali in oskrbovali namreč to leto Kranjska, drugo Koroška. Vrstili sta se torej. Šele leta 1625. sta si razdelili s cesarjevim dovoljenjem trdnjave v gránici; oskrbovali sta vsaka svoje z vsem, kar je bilo treba. A za to milost si je izgovoril cesar, da bode višje vojaške službe po priporočilu in predlogu stanov oddajal on, nižje pak deželna zbor, vsak v svojih trdnjavah. Po tem dogovoru je prevzela Koroška trinajst, Kranjska pa devet večjih in manjših trdnjav v hrvaški gránici; primorsko gránico pak je naložil cesar vso deželi kranjski na rame. Zaradi tega je oskrbovala Kranjska v hrvaški gránici: Šumberk, Ogulin, Modrušo, Otok, Panor, Novi Kostel, Gojac, Debico in Delnice, v primorski pa: Senj, Otočac, »Fortezzo« pri Otočci, Brinje, Ledence in Reko.

V nekaterih teh trdnjav so tičale močne posádke, največja pač v Karlovci, ki je pripadal Koroški v oskrbo. Karlovškega načelnika so zvali generala, poveljnike drugih trdnjav pa nadstotnike, stotnike in častnike. Nekateri nadstotnik ali stotnik je imel po več manjših, častnikom izročeni trdnjav pod poveljstvom svojim. Iz Ogulina n. pr. je pošiljal stotnik povelja tudi častnikom v Modruši, Otoku, Panoru, Novem Kostelu, Gojci, Debici Delnicah. Generalu v Karlovci in nadstotnikom je bilo podrejenih mnogo častnikov in preprostih vojakov pešcev in konjikov.

Le-ti so prihajali nekaj iz slovenskih dežel, nekaj pa so bili Uskoki in domačini, Hrvatje. Najodličnejši med vsemi so bili Hrvatje, katerim so prideli čudno ime: »Deutsche Knechte«. Valvasor, na katerega se sploh naslanjamo v tem sestavku, pravi o njih, da so bili pogumni možje, ki se niso ustrašili nobene nevarnosti. Oboroženi so bili z dolgimi puškami ter bili pogumnejši, kakor celó janičarji, zlasti oni v Karlovci. Čudni pridevek »nemških hlapcev« je bilo častno imé; Nemca ni bilo med njimi seveda niti jednega, ampak zgolj Hrvatje in »drugi ljudje iz teh dežel«.

Iz Turčije pobeglim in zato »Uskoki« zvanim Vlahom odkazala je Kranjska v šumberškem okraji varno stanovališče. Ti ubézniki so bili jako dobri vojaki, le nekoliko surovi in divji, čemur pak se ni čuditi, saj so pribežali izpod turške oblasti. Pohleven, dobrodušen stotnik ni opravil pri njih ničesar, a čim ostreje jih je držal, tem rajši so ga imeli in tem laže jih je krotíl. Valvasor pravi o njih: »Brez plena in uboja ne morejo dolgo živeti, zato uhajajo časih na skrivnem, časih pa tudi očitno na Turško plenit.« Zaradi njih hrabrosti jim je podelil cesar prav nenavadno velike svoboščine, kakeršnih ni užival noben drug kranjski podložnik, zató pak so morali opravljati po gránici vojaške posle brezplačno.

Med graničarji so se najbolj odlikovali Mazoli in Haramiji. Mazoli so bili hrvaški pešci in konjiki; za obrambo in napade jim še janičarji niso bili kos. Plačila pa za svojo nevarno službo niso dobivali, izvzemši njihovih vojvod in častnikov, nobenega; odkazali so jim le nekoliko zemljišč in poljá. Kadar so jih poklicali v vojsko, morali so priti vsi takoj; kdor je izostal, vzeli so mu ovco ali vola, časih pak celó kmetijo in zemljišče. Le kadar so jih gnali na mirno delo, če so morali n. pr. les sekati ali mostove delati, takrat so se radi uprli in zahtevali za to nevojaško delo plačila. Časih so ga dobili, časih pa so jih odrinili na potrpljenje.

Tudi haramiji so bili preprosti hrvaški vojaki, ki so služili v gránici ali peš, ali pa na konjih. Mazolov niso nikoli pošiljali Turke napadat, pač pa haramije, zato so dobivali le-ti tudi stalno letno plačo. Uporabljali so jih po največ za stražárje in ogleduhe, ker so jim bile znane vse stezé in vsa skrivališča. Vso noč so se morali plaziti okoli, naj je bilo vreme kakeršno koli. Ko pa se je jelo daniti, preiskovali so vsa pota in vse preláze, če niso morebiti predrli Turki kje čez mejo. So li káj opazili, hiteli so k hišam svojim, črtaki zvanim, ter dali znamenje, da se bliža nevarnost. Valvasor pravi, da so bile te njihove hišice prav ptičnicam podobne, prave stavbe na koléh. Na treh ali štirih hrastovih koléh je viséla hišica; le po lestvici se je moglo vá-njo. Kadar so bili vsi domači ljudje domá, potegnili so lestvo za seboj in hiša se je s tem izpremenila v trdnjavico. A celó domá je moral biti gráničarju Turek vedno v mislih; tudi v črtaku je vsaj jeden vedno stražil, bil vedno na preži. In če je opazil káj sumnjivega, ali ugledal celó res Turka, ustrelil je, za njim drugi in tretji in četrti in v hipu je bil ves kraj na nogah; konjiki so poskakali na konje, pešci pak so tekli tja, od koder jim je prišel prvi strel. Kadar je bilo Turka obilo, lotil se je tudi črtakov samih, bodi si, da jih je podžagoval, bodi si, da je zakuril pod njimi.

Ti haramiji, najizvrstnejši gráničarji, bili so med stanovniki po gránicah jedini, ki jih je dežela plačevala za njih vojaški posel; izvzeti so pri tem le haramiji šumberškega okraja, ki so bili vseh davkov popolnoma prosti. Seveda pak je treba delati razloček med temi ljudmi in pravo posádko, ki je bila vojaški organizovana in kjer je imel vsak vojak na tanko določeno plačo svojo, tako n. pr. konjiki arkibuzirji, telesna straža karlovškega generala, ki je nosila oklópe ter si obešala lepe tigrove kože ob plečih.

Življenje v gránici je bilo pač nevarno dovolj. Tudi pri pôljskem delu je nosil gráničar vedno orožje in kadar je oral, hodil je poleg njega osedlan konj, da je skočil nánj, če so se prikazali Turki, kar se je dogajalo skoro vsak dan. Nastal je šum in vrišč; sosed je sklical soseda in hajdi za Turki. Valvasor, ki je sam služil stotnik v turški gránici, ni se mogel prečuditi tem ljudem, ki so za tako majhno plačilo bili noč in dan na preži, in ne, da bi jih bili morda silili, ampak še Bogá so hvalili, če so jih hoteli uporabljovati. Če se je vzbudil n. pr. v Otočci šum in počil strel, v znamenje, da so Turki blizu, imel je stotnik dosti opravila, da je pridržal vsaj najpotrebnejše straže v trdnjavi. O taki priliki so potegnili namreč vsi, celó ženske in otroci, ali peš ali na konjih iz trdnjave na Turka. Združene držati jih, pripraviti

jih do tega, da bi se bojevali v četah, bilo je do dobra nemogoče. Vsak je tekel ven, kakor je vedel in znal, da ne bi zamudil najboljšega, kajti tisti, ki so Turka zgrabili najprej, žéli so največjo slavo. Če se je dal alarm po noči, skočili so Otočani marsikaterikrat na polu oblečeni na konje. — Pri taki bojaželjnosti gránicarjev se ni čuditi, da bi nevarnega svojega življenja ne zamenjali celó za najboljšo službo v kaki drugi, mirni deželi. Mnogo njih si je izprosilo celó dovoljenje, da so smeli stanovati na najskrajnejši meji gránice in to zato, da so bili tem bliže Turkom. Na te hrabre možé so morali Turki trčiti najprej, kadar so planili čez mejo. Sovraštvo do Turkov je bilo grozno. Tako se nista kmalu kje črtila dva naroda, kakor ti hrvaški gránicarji, (po večjem Uskoki) in Turki. Valvasor sam je videl, ko je služboval pod grofom Zrinskim v gránici, da so senjski Vlahi (Uskoki) Turkom odsekane glave kvišku držali in si dali gorko kri kapati v usta. »Ich ... habe zum öfftern mit meinen Augen gesehen, dass die Zenger, Wallachen oder Uskoken, wann sie einem Türken den Kopf abgehauen, selbigen in die Höhe gehalten, und das warme Blut davon barbarischer Weise mit grösster Begierde sich selbst in das Maul tropfen lassen.«

Sovraštvo je bilo toliko, da dostikrat celó Turka še čakali niso, da bi planil čez mejo, ampak šli so ga iskat na njegov dom ter se vračali z bogatim plenom domóv. To je bil zánje še najboljši zaslužek in najboljša plača za njihovo pogumnost. Na opustošeni, slabo obdelovani zemlji bi sicer še živeti ne mogli. Rib in rakov, divjih ráč in gosij in druge leteče divjačine bi bili pač lahko polovili in postreljali veliko, toda tak lov je bil zaradi Turkov jako nevaren, vrhu tega jih pa tudi ni dosti veselil.

Na tolovajsko pot na Turško odhajalo jih je po deset do po trideset, ali peš, ali pa na konjih. Take tolpe so nazivali »čete«. Jemali so s seboj, kar so dosezali, ljudi in živino. Požigati niso imeli navade; zadovoljevali so se, da so mogli le kaj s seboj odnesti, bodi si kar koli. Tudi streljali niso in ljudij klali, razven če so se resno s Turki spoprijeli, kar se je pač zgodilo dostikrat in če se ujetnik ni hotel podati zlepa. Seveda so jim to tudi o prvi priliki dobro vrnili Turki, ki so se mnogokrat utihotapljali v gránico preoblečeni. To navado so imeli zlasti Martalosi, ki so se priplazovali na skrivnem čez mejo ter jemali, kar so mogle doseči njihove roke. Zlasti so prežali ti ljudje na otroke, ki so jih prodajali turški vladi, da'je vzgajala iz njih janičarje. Celó na Kranjsko so prihajali ti Martalosi in krali otroke iz zibélk. Bili so namreč večči vsem jezikom, ki so se govorili ob južnih

avstrijskih mejah ter poznali po najdivjevših gozdih vsa pota in vse stezé.

Zaradi tacih razmer se po vsi dolgi gránici niso Turki in naši nikjer tako črtili, kakor ravno v tistih krajih, ki so bili kranjski deželi izročeni v obrambo, torej v hrvaški in primorski gránici. Na Ogrskem na priliko so živeli ljudje, ki so služili obema narodoma, Turkom in Madjarom. Valvasor jih imenuje »gehuldigte Leute«. Živeli so torej med seboj v nekakem sporazumljenji. Kaj tacega v kranjskih gránicah ni bilo; sporazumljenja tû niso spoznali, kajti gráničar bi ne bil plačal Turku niti bora in Turek gráničarju ne. Tû so bili vsi dobri kristjani, ónstran meje vsi dobri Turki.

Zato pa tudi gorjé tistemu, kogar so dobili Turki v svojo pest. Najprej so ga dobro pretepli, in sicer so ga pretepali tako dolgo, dokler jim ni obljubil odkupiti se. Toda s čim? Saj ni imel ničesa! Naprositi je moral kacega ujetega rojaka in prijatelja, da je bil porok zánj dotlej, dokler se vrne z obljubljeno odkupnino. Domóv prišedši je poprodal vse, kar je imel ter šel po svetu beračit. Da pa so mu na tujem rajši verjeli, dajali so mu poveljniki njegovega kraja verodostojna pisma, vrhu tega si je še prišival rudeča srca na obleko ali obešal turške verige čez rame.

O določenem času so morali taki izpuščeni ujetniki priti zopet na Turško, naj so imeli že naloženo jim odkupnino nabrano ali ne. V tacem slučaju so si morali izprositi še jednega poroka in ponavljati to, dokler ni bila odkupnina nabrana.

Takisto so počenjali kristjani s Turki; opróstili pa so jih odkupnine, če so se dali krstiti. A rojakom svojim ni smel priti tak človek več v roke. Pognali so mu kol skozi život in ga pustili na njem cepetati drugim v svarilen vzgled, dokler ni izdihnil svoje duše. Ravno taka pak se je godila tudi kristjanom če so se dali poturčiti in so jih dobili pozneje naši ljudje zopet v pest.

Ujetniki so se morali odkupovati vedno samí; dežela, vojaško poveljstvo, ni hotelo o tem vedeti ničesa in sicer zato ne, da se gráničarji niso lehkomiseljno opirali na to ter niso hodili brez potrebe v nevarnost. Zato so se branili rajši do zadnjega in so se dajali rajši posekati, kakor ujeti. Našega gráničarja so Turki redkokdaj katerega ujeli, razven če so ga tako težko ranili, da se jim več ni mogel braniti.

Ta tako težavna obrambo turške gránice je delala deželi neizmerno škodo. Mnogo starih in imenitnih kranjskih rodovin plemenitaških je šlo popolnoma po zlu zaradi obilih troškov, ki so jih imele za utrditev svojih gradov in za odkupljevanje sorodnikov in prijateljev svojih.

Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

II.

Nekoliko dnij pozneje je bil v Št. Gotardu letni sejm. Prijazna vas leži na visokem robu, kateri veže goro Učak s Čemšeniško planino ter odpada strmo na južni strani proti Mediji in Zagorju, na severu pa bolj polagoma v Babo, kakor se imenuje dolga soteska med Trojanami in Vranskim. Akoravno to selišče ni ob veliki prometni cesti, vendar so bili že od nekdanj tamošnji sejmi dobro obiskovani in zlasti kupčija s težkimi, koščenimi pogorskimi voli in s kozličji je bila od nekdanj živahna. Kupci so prihajali iz daljnih krajev in vse pogorje od Tuhinja doli do onkraj Save je pošiljalo tja svojo živino. Ni čuda, da je bil semánji dan tudi vsem domačim ljudem velik praznik.

Onkraj vasí, ob cesti proti Čemšeniku, stala je pritlična, a vendar obširno zidana hiša z lepim gospodarskim poslopjem in velikim sadnim vrtom objeta, katere zunanje lice je že pričalo, da biva v nji trden gospodar. Na semánji dan je bilo široko dvorišče polno raznih vozov in vsakovrstne živine; pod velikim, košatim brstovcem onkraj hleva pa je bila postavljena prostorna koliba za goste in pivce, katerim je ob takih prilikah točil Brnót — tako se je po domače reklo gospodarju — dobro štajersko vino. Stalne krčme tû ni bilo; samó ob semnjih ali ob »žeganji« je imel Brnót pravico točiti, in tedaj je bilo vselej mnogo posla. Zaklal je po dve teleti in po več koštrunov, pozimi pa toliko prašičev, ali koncem je bilo vedno vsega premalo.

Tudi danes je bil prostor pretesen za živino in goste. Prva je tulila, mukala in meketala po dvoru in vrtu, drugi pa so se stiskali in vpili okoli surovo obtesanih sedežev in miz pod senčnatim brstovcem. Brnót, velik, širokopleč mož, star dobrih petdeset let, stal je pri sodu pod kolibo, žena njegova je ukazovala v kuhinji, od tamo do kolibe in do drugih miz na vrtu so tekale z jedili po tri ali štiri dekleta, v hlevu pa sta dva hlapca z domačim sinom, s šepavim Gotardom, oskrbovala konje, in uréjala vozove po dvorišči. Starec se ni genil izpod kolibe, a vendar je vse nadzoroval in sedaj zakričal tja na dvorišče, naj odmaknejo voz, ali privežejo voliča, ki si je bil snel verigo, sedaj zopet kregal deklo, da ni pravega prinesla. Pri vsem tem pa je imel ves račun za vsacega gosta v glavi, in nikomur ni bilo treba na-

števati, kaj je pil ali jel; Brnót je to najbolje védel, in redek je bil slučaj, da bi bil kateri ugovarjal, ko mu je kratko in navadno s kakim dovtipom naznanil račun. Zato so pa ljudje tudi radi ostajali tã.

Bilo je že okoli póludne, ko se pripelje po cesti pod hišo na lehkem voziči, katerega je vlekla velika kobila, nov gost, Miklavž Topolščak. Vrgel je vajeti Gotardu.

»Kaj pa Vi, strijc?« nazival ga je le-tá.

»V semenj, kaj pak!« odgovoril je óni.

»Pa bo prepozno!«

»Oh — še se kupi, še!« smijal se je Miklavž ter šel počasi proti kolibi pozdravit Brnóta.

Oba moža sta si segla v roke in od vseh sosednih miz so klicali prišleca, naj pride pit. Odzdravil je vsem in da ni bil vaje taci pozdravov, kajti izpiti je moral povsodi, gotovo v malo trenutkih ne bi bil stal več trdno. Pa njemu je bila to malenkost. Poklical je še bokal záse in sédel blizu Brnótovega soda.

Nekoliko znancev ga je takoj obsulo.

»Kaj pa je bilo vendar z ónim tujcem, ki je umrl pri tebi?« vprašal ga je prvi, in videti je bilo, da ima sleharni to vprašanje na jeziku.

»I, kaj, umrl je, ker živeti ni mogel!« zavrnil je s smehom Topolščak.

»Ste ga li že pokopali?« hitel je drugi.

»Predvčerajšnjim! Dobro zdravje, Brnót!«

Rekši je nalil kozarec in ga s pestjó porinil na konec mize proti nazivanemu.

»Pravijo, da je imel velikodenarja!« omenil je zopet jeden sosedov.

»Jaz ga nisem videl veliko. Sodišče je vse spravilo. Kar sobo so mi zaklenili in zapečatili, tisto, kjer je umrl, tako, da sam ne morem vánjo. Pravijo, da bodo čakali dedičev, ki se imajo oglasiti.«

»No, Jurij, ali ne boš pil?«

Ogovorjeni, mlad kmet, segel je po kozarci.

»Pa od kodi je bil óni gospod?« silil je še jeden radovédnežev.

»Pravijo, da tam iz Trsta ali okolice, Bog si ga védi, jaz si nisem zapomnil. Že še zvemo.«

»Aj, pa težak je bil, težak; to Vam pravim!« oglesi se nekdo za Topolščakovim hrbtom. »Jaz sem mu nosil kovčege in skrinjice gori po stópnicah. Rajši nesem dve teleti ob enem!«

»Ti si, Tomaž?« zinil je Miklavž malo osorno. »Potem bo pa dobra záte; le glej, da ti pošteno plačajo — kolikorkrat si stopil po

stópnicah. Pa kaj — te li še danes niso nabili tù v sejmi? Nisi li še nič mešetaril?»

Okoli stoječi so se grohotali. Tudi Omahnetov Tomaž je raztegnil ustni, pa iz njegovih malih, na pol zakritih očij mu je šinil zloben pogled.

»Morda boš ti kàj kupoval, Miklavž, potem me vzemi za mešetarja; pa glej, da ne prideš prepozno!«

Topolščaka je nekaj neprijetno preletelo; rad bi se bil ozrl v ónega ter mu ujel iz očij, kaj hoče s to govorico, toda óni je stal tik za njim.

»Saj bo res semenj kmalu pri kraji,« zinil je potem — »pa jaz nisem mogel prej z dóma.«

Pogóvor se je zasuknil na ceno živine in družega blagá, na létino in vreme in pivci so zapored odhajali ter novi prihajali.

Miklavž je bil slučajno nekoliko trenutkov sam.

Tù je prihitela vitka, morda šestnajst ali sedemnajstletna deklica mimo, stopila k staremu Brnútu in šepnila mu nekaj na uho.

»Tako pridem,« dejal je óni; »pa ti ostani tukaj!«

»Ej, Metka«, oglasil se je Topolščak, »ali ne boš pila?«

»Dober dan, strijc!«

Rekši je pokusila vino.

»Dolgo Vas ni bilo pri nas!«

»Dolgo, dolgo — pa vsak čas mine! Tudi dolg čas!«

»Se vé — pri nas ga pa danes nič ni!« nasmeje se deklè.

„Nikoli, nikoli!“ pritrđi Miklavž; „tudi pri nas ga ni! Pa bi prišla kdàj pogledat doli — k nam!“

„Zakaj ne? Oče vedno govore o tem, a kadar gredó — gredó vedno sam!“

»No, le čakaj — govoril bom z očetom!«

V tem se je vrnil gospodar in deklica je odšla po svojih opravkih.

Miklavž je bil malo rdeč v lice in je izpil hitro svoj kozarec. Potem ga je vrtil nekoliko trenutkov med prsti, postavil ga trdo na mizo in se naglo obrnil k Brnútu.

«Janez,« dejal je, »kaj pa misliš z dekletom?«

»S katerim?«

»Z Metko.«

»Zakaj?«

»Omožiti jo boš moral!«

»Ej, pojdi, pojdi! Premlada je!«

»Kaj, premlada? Da le prestara ni!«

Ker že ni bilo mnogo gostov na vrtu, prisédel je Brnot k Topolščaku, in ta mu je napolnil kozarec.

»Jaz ti pravim, da ni premlada; omôži jo!«

Brnot je bil danes veliko skupil in zato jako dobre volje.

»Kam jo čem možiti? Svoje dote nima, tržaška rejenka je, kakor sam veš — jaz ji bom moral doto šteti. In Bog ga védi — kam pride?«

»Gotard bo pa domá!« omeni Miklavž.

»Sevé, sévé, ko bi bil za delo, za težko delo! Pa fant ne more s svojo šepavo nogo! Jaz pravim, da bi ga tù pustil — domá, in izgovoril bi mu, da bo imel dovolj za živež, in potrebo, in svoj kót; ženiti pa se mu ni treba!

»Kaj pa z Metko?« hitel je Topolščak.

»Njo bom pa tukaj omôžil, na svojem dômu, če dobim pametnega fanta. Pa sedaj je še premlada! In radi jo imamo!«

Rekši je nalil jedini kozarec, ki je stal med njima, in ga porinil pred Miklavža.

Ta ga je prijel in vrtil v novič med prsti.

»Meni jo daj, Brnót!« vzklikne zdajci, »slabo ji ne bo!«

Janez Brnót, ki je bil sicer že mnogo pil danes, a vendar še prav trdno sedel za mizo, odprl je usta na široko, in nekaj, kakor — »k-a-a-aj?« zadonelo mu je iz grla.

»Tako je — Janez! Meni jo daj! Jaz potrebujem žene! Sam sem! Urša ne zmore vsega, ljudje me goljufajo — saj si pameten in veš, kako gré, kadar ni žene v hiši.«

V Brnótovi glavi se je čudno vrtelo. Na jedni stráni ta nenadna snubitev bogatega bratranca, ki je bila očitna sreča za rejenko; na drugi stráni pa misel, ki se mu je bila že za več let ukoreninila, namreč misel, da omoži Metko domá, sinu, šepavemu Gotardu, pa izgovori primeren živež in kót na očetovem dômu — vse to si je nasprotovalo, zdaj ni védel, kam bi se obrnil.

Topolščak je čutil, kaj se godí v ónem.

»Svojemu sinu boš vendar privoščil dom?« dejal je poluglasno. »In kaj, če je slab in šepav? Če ne more naložiti štirih mernikov pšenice, ali prevaliti hrastovega hloda? Toliko mu boš pa vendar pustil, da bo plačal hlapce, kakor ti? Jaz pa nečem ničesar — védi, ničesar — še postelje ne, niti skrinje!«

»No, postelj in skrinjo bo Brnót tudi lahko dal!« deje óni.

»Vem, da jo lahko daš! Še dve ali deset, kakor hočeš! Pa to se le tako govori, — brez zamere, Janez!«

»Pa ti bi lahko drugod pogledal!«

»Kaj pogledal? Kravo pogledaš in vola, kadar kupiš; žene ni treba, žena se potem sama stori.«

»To pa ti pravim, Topolščak, da je ne dobiš boljše od Metke, v vsem Grabnu ne, niti ne daleč na okoli!«

»Zato te pa vprašam, Janez! Ali hočeš?«

Oni se je ozrl tja po skoro praznem dvorišči, ker je Gotard ravno v tem trenutku uprezal velicega, iskrega konja, ki ni hotel ubogati. A fant ga je s spretno roko potisnil k vozu, pripel komát ob vojnice in ga prepeljal nekoliko korakov naprej, šepav sin, a vendar pripraven in uren v vsem svojem ravnanju.

»Pa praviš, da ni za gospodarja! Le poglej ga!« rekel je Miklavž.

»No, dobro je, Topolščak! Tvoja naj velja!« pritrdil je Brnót.

»Pa ne mudí se ti vendar ne?«

»Čim prej, tem bolje!«

»Tudi tako je prav!«

Segla sta si preko mize v roke in Janez je natočil brž drugi bokal ter ga postavil méd-nja. Dogovarjala sta se še dolgo, in ko je Topolščak odhajal, iz Gotardovih rok vzela vajati in s težkim bičem udaril po kobili, videlo se je, kako ga razvnamata vino in veselje, da mu gré vse tako po volji.

Z Metko pa niti govoril ni. —

Baš v istem času, ko je Miklavž snubil Brnótovo rejenko, trčil je Omahnetov Tomaž v mali žganjariji na drugem konci vasi ob velicega, krepkega možá, čigar belolični, inteligentni obraz je bil v čudnem nasprotju z razcapano ali le za silo zakrpano obleko, s katero je opravljen. V roki je držal dolgo drenovo palico, kakor vsi mešetarji, in sicer tako, da mu je na gorenjem konci še za dobre tri prste molela iz pestí, ako jo je z na pol raztegneno roko postavil pred sé.

»Joj, Klander, duša kosmata, kje se pa ti klatiš, da te človek ne vidi več na nobenem semnji, v nobeni krčmi?« vpil je Tomaž na ves glas.

»Danes me vidiš, prijatelj, in če si tega tako vesel, pa daj túle za malo žganega. Borovničevce se dobi — izvrsten borovničevce!«

Tomaž ni mogel prikriti veselja, da je dobil ónega, in je tudi takoj naročil, kar je Klander svetoval. Temu se je ta nenadna Tomaževa prijaznost zdela malo sumnjiva in sklenil je opazovati.

Razgovor jima je tekel o mešetariji in kupčiji in Klander je pripovedoval, da je bil nedavno po Ogrskem in Hrvaškem, da se pa tam ne dá toliko prislužiti nego domá.

»Ti pač ti!« omenil je Tomaž, »ti lahko hodiš po svetu, ki znaš brati in pisati, pa mi smo doma prikleneni.«

»Tudi s tem ni nič, Tomaž! Srečo mora imeti človek, srečo ti pravim, potem z vinarjem obogati, če je še tako neumen, kakor — krompir!«

Klander bi morda ne bil končal svojega govora s tako čudno primeró, toda v tem trenutku je bila dekla prinesla gostu pri sosedni mizi veliko skledo z dobro dišečimi ocvirki posutega krompirja in ta duh mu je vplival tudi na jezik.

Tomaž je to opazil.

»Ali bi jedel?« vpraša poluglasno.

»Zakaj ne! Danes nisem ničesar zaslužil.«

»O, jaz pač! Pa jejva!«

Klandru je bila Tomaževa radodarnost vedno bolj neumljiva, toda pil in jedel je z veseljem in z izvrstno slastjó.

Sobica je bila že skoro prazna, ko pokliče Tomaž še žganja. Oba možá sta bila že nekoliko pijana.

»Ej, Klander, skoro bi bi bil pozabil! Gledi, gledi, sinoči sem našel kos papirja tam doli ob cesti in nekaj je bilo pisanega gori. Škoda, da nimam papirja tó, doma sem ga pustil. Pa čakaj, samó nekaj čeček je bilo, blizu tako-le. Saj veš, da sem nekđaj črke poznal, pa zdaj jih nič več ne zmagam.«

Rekoč je izkušal z raztegnenim kazalcem pisati po mizi.

»Vidiš, tako je postavljen jeden steber, in gori na vrhu jeden počéz, kakor križ v kozolci, — tako-le!«

»I, to je morda »t«, véliki, začetni »T.«

»V začetku stóji, pač, saj sem prav obrnil, ker je zadaj tista čečka, pika se ji menda pravi. Ej, jaz tudi nekaj poznam. Vidiš, za tem križem pa pride »e«, to dobro vem, ker je podoben čevljarskemu krivcu, kateremu se ročaj navzgor zavije. To so ranjki šentožboltski gospod pripovedovali, in dobro je bilo, kajti še sedaj pomnim. Za tem nekaj okroglega, zavitega, kakor slepec, če ga čez sredo stísneš. To je pa »s«, ne li?«

«Seveda!«

»Potem pa spet takšen križ, ki ga ne poznam! Tako je.«

Rekši je zopet vlekel s prstom po mizi.

»To je »t«, mali »t«, deje óni, ki je bil tudi jako pozoren postal, kajti sodil je navzlic pijanosti svoji, da utegne sedaj ugeniti, od kodi ta radodarnost Tomaževa.

»Kaj pa bo to? To se pravi do sedaj »test«, kaj ne, »test«, in zatem pride zopet nekaj okroglega?»

»Morda »o« — potem je »testo«; morebiti je kaka baba, ki se je vozila po pošti, testo zavila v tisti papir,« zasmije se Klander na ves glas.

A Tomaž je v tem trenutku stisnil jezik med zobe tako, da je nekoliko še ven pomolil, razširil je oči, in potem tanko med zobmi zabrlizgal.

»Kaj ti je, Tomaž? Kaj si ugenil?»

A Tomaž je bil že zopet prejšnji.

»Spomnil sem se, da moram Topolščakovi Urši nekaj trakov kupiti. Naročila mi je.«

»Zakaj ni Miklavžu naročila?»

»Ne vem.«

Klander je spoznal, da se óni laže in da je v tistem pisanji zvedel ali ugenil, česar je prej želel. Pa kaj bi bilo to? Zakaj bi tudi on, Klander, tega ne mogel ugeniti? Vrhu vsega pa je tukaj šlo gotovo za imenitno stvar. Praznih umazanih papirjev tudi Tomaž ne bo ob cesti pobiral.

Vse to je brodilo Klandru po glavi in silil je še nekoliko v ónega, ali zaman. Če je Klander govoril o papirji, odgovarjal je Tomaž ob Uršinih trakovih; če je óni zinil o pisanji, povedal je Tomaž nekaj o debelih Topolščakovih kravah. Napósled je pijanost premagala Klandra, glava mu je omahnila na mizo in zaspal je mirno.

Tomaža pa je bila tista nenadna rešitev pisane uganke popolnoma iztreznila. Plačal je in krenil proti dómu; zunaj pa je že mrak legal na zemljo.

»To je nekaj posebnega — nekaj posebnega!« govoril je s seboj. »Da je »testament«, o tem ni dvojiti, pa kaj je notri, da ga Topolščak skriva? In pokazati ga ne smem nikomur! Da bi znal brati! Pa — počakajmo, videti hočemo, kaj bo Topolščak ukrenil. Oj, Miklavž — Miklavž!»

Mel si je roke ter urno stopal navzdol po klanci čez Učak. —

Isti večer je Brnót povedal svoji ženi, da snubi bratranec njijino rejenko. Tudi mati je bila vesela te nenadne sreče, kakor se je izrazila. Po večerji pa je povedal oče Metki, da se bo možila. Vprašal je ni, ji je li prav tako, ali ne; on je zmatral stvar z njegovo besedo za dognano. Niti zapazil ni, kako je deklica prebledela, in da se je s tresočo roko uprla ob klop pri péči. Noge so se ji šibile in beseda ji ni hotela iz ust.

»Kaj si se ustrašila, kaj?« vprašala je mati; »spat pojdi, spat; pa vesela bodi, da se ti tako dobro ponuja!«

S poluglasnim »lehko noč!« odšla je Metka in stara dva sta tudi legla spat.

Okoli polunoči pa je stala črna postava pod nizkim okencem v zadnjem konci hiše, nema in nepremakljiva, kakor steber, z okna pa se je čulo tiho ihtenje, bridek, zatrt jok.

»Ubil ga bom, ubil, če je tudi strijc moj — ta norec stari; kaj hoče s teboj?«

Tako se je rotil óni pod oknom.

»Oh, Gotard, kako je meni hudó!« zajeknila je deklica.

In tako sta ostala še dolgo, dolgo; — vedela si nista pomoči, niti tolažbe. In pri vsi bolesti — kako sladko, kako krasno je bilo to, ko sta si mogla podati roke in časih kak tih poljub!

»Z materjo bom govoril!« rekel je Gotard.

»Oh — vse je zamán!«

Ko je petelin zapel na skednji, nista bila še gotova, kaj jima je storiti.

(Dalje prihodnjič.)

Prilika.

Večérnica mila prisveti
Na nébu temótnem, visókem,
Nje vidimo ogenj blesteti
Na jézera dnú se globókem.

In skoraj v valóvja zrcali
Pri zvezdi se zvezda svetlika;
Katero naj človek pohvali,
Da trumi je čárovni díka?

Večérnica nam prisvetila
Kraljica v blestečo je družbo,
In zvezde so krog brez števila
Družice na sámo ji službo.

Naj tudi povódna globina
Vseh séster odséva lepóto,
Večérnica zvezda jedina
Srcé nam prešínja s krasóto.

In v srci se mojem takísto
Premnoga zrcáli krasóta,
A pravo veselje in čísto
Budí mi le tvoja lepóta! —

Fran Čuček.

Književna poročila.

II.

Handbuch der albulgarischen (alkirchenlavischen) Sprache. Grammatik. Texte. Glossar Von A. Leskien. Zweite völlig umgearbeitete Auflage. Weimar 1886, 8°, XVI. in 332 str.

Kdor je le nekoliko pazil na razvitek in napredek jezikoslovja zadnjega desetletja, lahko se je prepričal, kako se vsled kritičnih preiskav takozvanih „mladih“ gramatikov in razprav učenjakov, kakor n. pr. J. Schmidta, Collitza, Ficka i. t. d. na vseh straneh ruši in kruši óno monumentalno delo (Compend. d. vgl. Gramm.), katero je jezikoslovju podaril prerano umrli Schleicher. Osobito so se popolnoma predrugačili nazori ob indoevropskem vokalizmu, o čemer se osvedočimo takoj, če le v naglici pregledamo Brugmannov Grundriss d. vgl. Sprachwissenschaft, 1886.

Da ta napredek primerjajočega jezikoslovja ni bil brez dobička za slovansko slovnico, to je samó po sebi razumevno, dasi se nemški jezikoslovci navadno pri svojih preiskavah ne ozirajo Bog ve koliko na slovanske jezike.

V takih okoliščinah je izšla druga izdava Leskienove stsl. slovnice. Ne samó omenjeni prevrat, nego še bolj priobčenje najstarejših in za stsl. slovnico odločevalnih v glagolici pisanih spomenikov, katero je oskrbel prof. Jagić (znani evangel. Zographos in Marian.) in deloma tudi Geitler, povzročilo je, da je prof. Leskien, ta temeljiti poznavatelj slovanskih jezikov, predelal svojo slovnico. Kakor sam pravi v uvodu, prepričal se je, da se mora stsl. slovnica osnovati na jeziku zografskega evangelija in njemu sorodnih spomenikov. Radi tega je druga izdava popolnoma nova knjiga, ker je prvi (leta 1871. izdani) v podlago služil jezik ruskega Ostromirovega evangelija.

Leskienova knjiga je prav pregledno urejena in razdeljena ter ne obseza samó slovnice, nego tudi tekste (str. 155—244) iz najboljših stsl. spomenikov in sicer iz zografskega evangel. (str. 155—186), iz marijanskega (str. 187—192.) v cirilski transkribiciji, iz asemanskega evangel. (193—199), iz psalterija (200—205) in euhologija (206—210) sinaitskega, iz glagolite Clozovega (211—216) in iz zbornika supraslienskega (217—244), kateremu je pridejan tudi jako težko pristopni grški tekst.

Za tem priobčuje slovarček (247—332).

Slovnica sama razpravlja v treh poglavjih o pisavi in izgovoru, o glasoslovji in oblikoslovji. Kakor je iz tega razvidno, urejena je knjiga prav praktično in lahko rabljivo. Ali še izvrstnejša je njena vsebina. Prof. Leskien sicer ne tolmači stsl. oblik z gledišča primerjajočega jezikoslovja — to tudi ne spada v stsl. slovnico in se mora le odobravati — on je v tej knjigi

celó malobeseden, časih celó nejasen; a to gotovo samó radi tega, ker nam vse to, kar je opustil zdaj, obširno in natančno razloži in pojasni v svoji slovanski slovnici, katera izide v zbirki „Bibliothek indogermanischer Grammatiken“. To je jedini vzrok, iz katerega nam g. pisatelj n. pr. ne pravi, zakaj imamo v nom. sogl. *ʒ/o—*— sklanje pri moških samostavnih *ʒ*, pri srednjih pa *o*, ali da nam ne razlaga, kako je iz skupine **er*, **or* v stsl. postala skupina *ʒě, ra* i. t. d.

Zato se pa knjiga odlikuje po tem, da se povsod natančno ozira na oblike in pisavo posameznih stsl. spomenikov, da se nam povsod pripoveduje odnošaj spomenikov, tako n. pr. — da navedem samó nekaj primerov — razpravlja prof. Leskien ob izpadu in menjavi *ʒ* in *ʒ* v posameznih spomenikih dovolj obširno na str. 21—24; ali o pisavi *ʒʒ, ʒʒ* in *ʒʒ ʒʒ* v stsl. spomenikih na str. 28—31. Ravno tako pri sklanji in spregi, kjer se vedno naštevajo oblike pravih stsl. spomenikov.

Pri glagolih je pisatelj pridržal svojo razdelitev, katera se od obče sprejete Miklosichève razlikuje v tem, da je osnovana na sedanjikovo deblo.

Kakor nam kaže naslov, imenuje prof. Leskien še vedno jezik najstarejših glagolskih spomenikov starobulgarsk. Od leta 1874., v katerem je Miklosich s svojo staroslovensko (panonsko) hipotezo stal še skoraj osamel, drugačiča in okrenila se je stvar mnogo, osobito vsled priobčenja najstarejših stsl. spomenikov, in odkar je prof. Jagić dokazal, da se je bolgarski jezik že v XI in XIII. stsl. znatno razločeval od jezika zografskega zbornika (Archiv III, str. 312—357). Število zagovornikov stbulg. hipoteze je zdaj dosti nezatno. Pisatelj je v uvodu (str. V.) v kratko povedal razlog, zakaj je pridržal ime „starobulgarski“: *„Finer Bemerkung bedarf die Beibehaltung des Namens „Altbulgarisch“. Er ist anfechtbar, weil die Sprache zur Zeit ihres Lebens nicht „bulgarisch“ genannt worden ist, und ich würde ihn gerne einem passenderen zu Liebe aufgeben. Indess habe ich mich nicht entschliessen können, die von Miklosich und anderen Auctoritäten gebrauchte Bezeichnung „Altslovenisch“ oder „Pannonisch-slovenisch“ anzuwenden, weil ich mich von der Richtigkeit der Theorie, welche die Sprache in Pannonien zu Hause sein lässt und sie als den Dialekt Pannonischer Slovenen bestimmt, nicht habe überzeugen können. Da mich vielmehr oft wiederholte Prüfung immer wieder zu der Ueberzeugung geführt hat, dass die Sprache ihre Heimat in dem Gebiete der Dialekte hatte, die wir jetzt „bulgarisch“ nennen.“* Samó škoda, da nam pisatelj ne pové, v katerem kraju bulgarske zemlje on domovino staroslovenskega jezika išče: ali v iztočni (sedanji Bulgariji) ali v zapadni, v Macedoniji; kajti razlika med prvim in zadnjim narečjem je precéj znatna in macedonsko narečje je most, kateri vodi od bolgarskega (v ožjem zmislu) jezika k srbo-hrvaškemu in slovenskemu.

Slovnica sama (glasoslovje in oblikoslovje) ustreza vsem zahtevam najnovejšega napredka jezikoslovnega, kolikor se sploh more nánj ozirati v stsl. in ne slovanski slovnici. Samó na nekatere stvari, v katerih se nazori Leskienovi razločujejo od nazorov do zdaj navadnih in na nekatere malenkosti, katere on tolmači drugači, kakor smo do zdaj navajeni, bodi mi dovoljeno opozoriti.

Na str. 6. stoji kratko, da v glagolici za glas *ja* služi isti znak (črka), kakor za *ě*. Treba je bilo dostaviti, da se *ja* v glagolici v mnogih slučajih izrazuje z navadnim *a*; prof. Jagić celo misli, da se *a* za *ja* skoraj tako često nahaja, kakor *ě* (Archiv VI, 76.). Glede stsl. *ě* je Leskien istega mnenja, kakor Jagić (Arch. VI, 74 sqq.) in R. Brandt (Russ. fil. věst. 1881, str. 7); tudi on mu prvobitno pripisuje glas ozkega *e* in misli, da se je še le iz tega *ia* dialektično razvil (str. 5 in 9). Omenjeni učenjaki se v tem ne strinjajo z našim slavnim Miklosichem, kateri pripisuje *ě* v praslov. glas *ja* (Altslov. Lautl.³ 50). Da pisatelj v stsl. slovnico ni sprejel arioevropskih *n*, *m*, *r*, *l*, mora se le odobravati. Če se tudi dá misliti, da je indoevropski jezik imel dolge sonante, tako se vendar do zdaj ni posrečilo njenih refleksov najti v slovenščini; v slovanskih jezikih se zastopniki indoevr. *n*, *m*, *r*, *l*, od *n*, *m*, *r*, *l* ne dajo razločevati. (cf. Kruszewski, Kъ voprosu o guně str. 105). Tudi Brugmann nam ni mogel v zgoraj omenjeni izvrstni knjigi o teh glasih v slovenščini nič gotovega povedati.

Zanimivo je novo tolmačenje aoristov, kakor n. pr. *rěhъ*. Leskien ne zmatra v omenjeni obliki *ě* nasproti prostemu *e* v sedanjiku za podaljšek radi izpadlega soglasnika v našem slučaju *k*, nego za posebno stopnjo (Ablaut) ter stavi *rěhъ* = **rěk*—*sъ*, in ne **rek*—*sz* v isto vrsto z *rěčъ* (str. 12.). Isto tako pravi, dass der Vocalschwund in zusammenges. Aor. z. B. *něsъ* zu *nesъ*, *čěsъ* zu *čěsъ* in das Gebiet des alten Ablautes gehört^e (str. 36). Razlikuje se tedaj to tolmačenje od do zdaj skoraj splošno veljavnega Miklosichevega (cf. Ueb. Steig. u. Dehng. str. 32. in 36) ali bode najbrž obveljalo, ker se more podaljšanje samoglasnika v zameno izpadlega soglasnika (Ersatzdehnung) samó v končnicah na —*ns* (str. 36^{*)}) in morda tudi pri metatezi (iz *er*, *or* + *c* = *rě*, *ra* + *c*) podpreti z nekaterimi dokazi. Na str. 13. in 26. se nam ne pripoveduje, kako je iz praslov. *er*, *el* in *or*, *ol* nastalo *rě*, *lě* in *ra*, *la*. Vsakdo je gotovo radoveden pozvedeti, kako si baš prof. Leskien, kateri tolmači pojave stsl. slovnice s stališča primerjajočega jezikoslovja, misli ta prehod; ali tako kakor Miklosich, da je iz *tert*, *tort* i. t. d. nastalo neposredno *trět*, *trat*, ali pa najpoprej *těrt*, *tart*, kakor sta to prof. Sievers in Maretic izrekla. O dogodkih praslov. *oi* (= *oi* in *ai*) se nam na str. 18. samó to

^{*)} Tako sta te oblike tolmačila že prof. Jagić (Cod. Mar. 452) in R. Brandt v Russ. fil. věst. XI. 102.

pripoveduje, da se na konci besede v *ě* ali *i* preobrazuje. Vprašanje, kdaj stsl. *ě* (= *oi* in *ai*) na konci besede ostane *ě* in kdaj se izpremeni v *i*, je še vedno nerešeno in temno. Pred desetimi leti je prof. Leskien (Die Decl. im Slavo-Lit. u. Germ. str. 51 in 52.) izrekel, da je temu morda naglas vzrok, a Mahlow misli, da je deloma vzrok časoven. Tudi bistroumni Brugmann ne vé za to nobenega razloga. (cf. Grundr. str. 82.)

Na str. 19. zmatra pisatelj, kolikor se dá razvideti iz njegove kratke opazke, obliko *matere* v pomenu acc. za genitiv, kar je že v „Die Decl.“ str. 60 izrekel, in v čemer mu je tudi Miklosich (Vgl. Gramm. I², 14) pristopil. Ni ga tedaj dokaz Brugmannov prepričal, kateri tolmači acc. *matere* iz *matar-m nasproti acc. *vlъkъ* (iz *várka-m) (Curt. Stud. IX. 301.) Na kratko ali vendar dovolj jasno tolmači postanek stsl. *y* z besedami „Dem Nasal vorangehende urspr. o, ô, ā werden eine Stufe nach u verschoben, d. h. o wird u (ъ), ô wird ū (y), ā wird ô; demnach wird . . . — ôn zu — ūn, der Nasal geht verloren, daher — y: *kamy* n. sg. (St. *kamen* —) = **kamūn* aus **kamōn* (str. 19).“ Na str. 27. govori pisatelj ob arioevrops. sonantoma *r*, *l*, katerima v praslov. *ьr*, *ьr*, *ьl*, *ьl* odgovarja. O tem predmetu se je v zadnjih letih mnogo razpravljalo in nazori so bili sprva dovolj različni. Leskien je še zdaj istega mnenja, katero je že v svoji razpravi „Die Vocale ь und ъ in den sogenannten altslovenischen Denkmälern des Kirchen-slawischen“ pred najstjimi leti srečno zagovarjal in tudi pozneje (Arch. III. 697). „Das Urslawische“ — piše na str. 27 — „besass kein r, l*); das geht hervor aus der Verwandlung von k, g, h zu č, ž, š in einigen, aus dem Verbleiben jener Laute in anderen von Fällen, wo ein r, l voraussetzbar wäre, z. B. *črvъ*, *črvъ*, vgl. lit. *kirmis*, *žlътъ*, *žlътъ*, vgl. lit. *gėltas*, dem gegenüber *krъmiti*, *krъmiti*, *grъdъ*, *grъdъ*, können nur erklärt werden, wenn in ersterem Falle vor l, r ein palataler, im zweiten ein nicht palataler Vocal stand, also **кьrъ* —, **gьlt* —, aber **кьrm* —, *gьrd* —; r und l als solche wirken nicht auf vorhergehende Gutturale.“ Za tem nam temeljito in jasno dokazuje, da se je še v stsl. razloček med prvotnim *ьr* in *ьr*, *ьr* in *ьr*, *ьl* in *ьl*, *ьl* in *ьl* ohranil, dasi v pisavi ni nobenega razločka, na kar je že tudi Jagić opozoril (Arch. V. 549). Če bi se bili n. pr. *кьrvъ* (= **кьrvъ* —) in *плътъ* (= **плътъ* —) in *črvъ* (= **črvъ* —) in *длѣгъ* (= **длѣгъ*) glasovno popolnoma zjednačili, tedaj bi bili tudi v daljšem razvitku hodili istem potem; a to se ni zgodilo: iz *кьrvъ* je nastalo *krъvъ* t. j. *krъv*, iz *плътъ* — *plotъ*, a iz *črvъ* ni nikoli postalo **črevъ*, ali iz *длѣгъ* — *dlogъ*. „Iz tega,“ tako nadaljuje svoje razmatranje, „sledi: prvič, da se slučajni kakor *кьrvъ*, *вскрѣсѣ* v času, ko se je krajni samoglasnik še

*) Tudi prof. Jagić je že v Arch. III str. 95—111 pravoslav. *ьl*, *ьr* in *ьr*, *ьl* pripisal. Istega mnenja je zdaj tudi Brugmann, kakor se vidi iz njegovega „Grundr.“

izgovarjal, niso *krv* *rvskrv* glasili, ker iz tega bi bilo v daljšem razvitku nastalo *krv* — *krv*, nadalje, da je bil razloček med *rv* in *rv*, *lv* in *lv*, ker bi иначе ne moglo nadomestovati jedenkrat *o*, drugokrat *e*; poslednič, da v slučajih kakor *črv*, *črv*, *dlgv*, *dlgv* *rv* i. t. d. značijo drugi glas, kakor v enakih pisavah pri *krv*, *rv* i. t. d. Najbolje se da misliti, da so pri *črv*, *črv*, *dlgv*, *dlgv* *r* in *l*, da se mora tedaj *črv* *dlgv* brati.*

Tudi Leskien misli, da je med *ě* in *ja*, katerima služi v glagolici ista črka, bil razloček v izgovoru, kakor se dá iz različnega vpliva na predstojče soglasnike razvideti: samó pred *ja* postanejo *l r n* omehčani (*l' r' n'*), pred *ě* pa ne (str. 32.). Oblike sestavljene sklanje n. pr. *dobraago* iz *dobrajego* tolmači po starem, da je *j* izpadel in — *ago* se v *aago* assimiliralo. Morda pa vendar ne gre ob istem času pripisovati jeziku mržnjo do zeva in nagon ga povsod odstraniti, ob jednom pa brez potrebe dopuščati izpad *j*, tako da nastane zev. Zato je morda bolje, oblike kakor *dobraago* iz *dobrajego* tolmačiti po poti *dobrajago*, katera pisava se nahaja tudi v supraslienskem rokopisu nekolikokrat. No, pa če bi je tudi ne bilo, ne bi škodilo mnogo; saj vemo, da se *zpaatv*, *pokaatv*, *rvstaatv*, *noc* i. t. d. tudi brez *j* pišejo in vendar se je v njih *j* izgovarjal. Slovanu ni bilo treba v takih slučajih v pisavi *j* zaznamenovati, ker je radi svojega jezičnega nagona itak *j* izgovarjal, posebno sprva, dokler je bil še vsakemu vez in odnošaj med *dobraago* in *dobrajego* dovolj jasen t. j. dokler se je mimo *dobraago* *dobrajego* govorilo. Na str. 39. pisatelj prav kratko pripoveduje da *ě* = *oi* *ai* *za j* prehaja v *i*, pa ne dostavlja, se je li diftongični *ě* po *j* preobrazil v *i* kakor Miklosich misli, ali je iz praslov. *oi* za *j* postal *ei*, kateremu v stsl. odgovarja *i*, kakor je to R. Brandt v Russ. fil. věst. 1881. št. 3. str. 11 izrekel. Vprašanje je kronologično in o njem bode gotovo pisatelj v slovanski slovnici podrobneje razpravljal. Iz istega vzroka se nam najbrž tudi ne pripoveduje, zakaj ni *j* na *o* v nosnem samoglasniku *o* vplival.

Pri sklanjavi razločuje Leskien *ū*-debla od *u*-debel, kar bode vsak odobral. V obrazci sklanje *ū* (*o*)-debel stojé v instr. sgl. in dat. pl. *omv*, *omv* in pisatelj je k temu v opombi dostavil „Nach Analogie der *i*-Stämme instr. sg. *patomv*, erwartet man dat. pl. *patomv* auch hier — *omv*, — *omv*, die aber in den Quellen nicht belegbar sind“. Prof. Leskienu so tedaj merodajni spomeniki in ne óne idealne praslov. oblike, iz katerih bi se mogle oblike vseh sedanjih slovanskih jezikov najlaže tolmačiti. Za praslov. obliko moremo gotovo v instr. sgl. — *omv* zmatrati (str. 65.), ker samó iz nje se dá poljska in češka oblika razložiti.*) V

*) Srb. in sloven. instr. sg. na — *om* pa se zopet ne dá izpeljati od *omv*, kajti temu moralo bi odgovarjati v omenjenih jezikih **om*, katera oblika se ne nahaja v srbsčini; v slovensčini je pa — kakor razvidamo iz naših pisateljev XVI. in XVII. veka — sekundarna.

instr. sgl. *a*-debel stoji v obrazcu — oja in ne a, kar je v vseh novejših Miklosichevih slovnica. Pisatelj tudi ni mogel druge oblike v paradigma uvrstiti, držé se strogo spomenikov, v katerih so razven jedinega suprasl. rokopisa samó oblike na — oja, katera je Leskien, vsaj nekda, v soglasji z Jagićem in Potebnjo (K₆ istor. zv.) za starejše zmatral. Gledé sestavljene sklanjatve je pisatelj istega mnenja, katero je že v Declin. razvil. Na str. 90—93. govori o nom. sgl. na — III, razven katerega se v spomenikih tudi M nahaja in pravi konečno „ich möchte annehmen, dass M nur verkürzte Schreibung für III sei.“ Mikl. misli, da so oblike na — M starejše (Ueb. Steig. u. Dehng. str. 42), Scholvin, da so pisalne pogrške. Pri impf. ni sprejel Jagićevega tolmačenja (cf. Cod. Mar. 445—463; Arch. VI, 293), katero je vendar dovolj verjetno, ker se dá tudi s sintaktičnega stališča podpreti (cf. Musić, Imperfekat i aorist s partik. z^ž v i i^ž v kod Homera i hrvatski kondicional. 1884). Tudi ne J. Schmidtovega (KZ XXVI. 394), nego drži se starejših nazorov; zakaj, to pozvemo najbrž iz slovanske slovnice, Dosledno zmatra impf. na *ělv*, kateri so Miklosichu in Jagiću najstarejši, za najnovejše. V part. praet. act. I. tudi on na različén sufixs pri samoglasnikih (— vs —) in soglasnikih (— vs) misli, kar je že Schleicher izrekel, a sta Brugmann (K. Z. XXVI. 82—87. in posebno J. Schmidt (XXVI. 365 sqq.) nasproti Brücknerju s tehtnimi dokazi podkrepila. Tolmačenje oblik imperativnih na — a mesto navadnega i, kakor n. pr. *glagoljamv*, *bijate* se še vedno ni posrečilo. Težavo dela a, ker je imperativni *ě* diftongični gr. *ai*, lit. *ai*) in tak *ě* se vedno spreobrazuje po *j* v *i* a ne v *a*, kar se godi samó z monostongičnim *ě* (gr. *η*, lit. *é*,). Miklosich misli, da je *bijate* starejši od *bijte* in da se je v starejši dobi spremenil diftongični *ě* se v *a*, v novejši pa v *i*, kar se pa ne da dokazati. Ta hipoteza se tudi Leskienu ne dozdeva verjetna in zato jo je nadomestil z novo, katera ni nič boljša od prve. On trdi, da je po analogiji pravilnih imperat. I. in II. vrste: *nesěmv*, *dvigněmv*, *š* v omenjene oblike (*bijamv* etc.) prešel in se potem po *j* v *a* izpremenil. To že radi tega ni verjetno, ker se analogija ne ozira na glasovne zakone, nego deluje navadno proti njim. Tako tudi nimamo n. pr. pri prehodu samostavnika *gospodv* v analogijo *v* (*o*) — dekl. **gospožda*, kar bi po glasovnih zakonih morali pričakovati, nego *gospodja*. Tako bi tudi, če bi v našem slučaju bila analogija vplivala, samó **bijěmv*, **glagoljěmv* i. t. d. dobili. Pa tudi če bi se analogija po glasovnih pravilih ravnala — kar se o tem „ultimum refugium“ jezikoslovcev nikakor ne sme dopustiti — bi ne dobili oblik *bijamv*, *glagoljamv*, nego *bijimv*, *bijimv*, *glagoljimv*, ker glasovni zakoni tukaj zahtevajo izpremembo *ě* v *i* in ne v *a*.

Če pomislimo, da omenjeni imperativi (*bijate*) nasprotujejo glasovnim zakonom, po katerih so jedino oblike *bijte* (*бѣте*) i. t. d. organične, tako

se dá samó na dvoje misliti: ali so velevniki *bijate, glagoljamъ* i. t. d. nastali po vplivu analogije, ali pa *ě* ni diftongičen, nego monoftongičen, kateri se pravilno izpreminja. Na analogijo se ne dá lahko misliti, ker nimamo nobenih oblik, katere bi bile našim velevnikom psihologično tako blizu, da bi mogle nánje vplivati in v posnemanje služiti. Ostaje tedaj samó drugi slučaj; *ě* je monoftongičen in odgovarja lat. *ā*, grk *η* v *monē-a-tis*, *μην-η-τις* (cf. G. Mayer, Griech. Gramm. § 52. in str. 579). *Stsl. imperativi bijate, glagoljamъ* so prvotno *konjunktivi*, kateri so se kot velevniki ohranili jednako optativu, kateri nam za velevnik služi. Pomen konjunktiva je v resnici dosti blizu velevnemu naklonu, za kar imamo tudi v sanskritu primere. Na ta način, mislim, bi se morda dale omenjene oblike raztolmačiti.

Nič lože ni razjasniti velevnikov *daždъ, jaždъ* i. t. d. Leskien se ne spušča v njih tolmačenje, nego samó omenja, da glasé ti velevniki v euholog. sinait. skoraj brezizjemno na — *i* mesto navadnega — *o* (st. 147). V novejšem času so vzporedili velevnike *daždъ* i. t. d. z grškimi velevniki na — *θ*. Tako bi se res dal nejasni in do zdaj netolmačeni *o* tolmačiti mesto pričakovanega *i*, a temu se protivi *žd*, mesto katerega bi moral *d* (— *θ* = stsl. *dv*) stati, dobili bi tedaj **dadъ, *včdv*, a ne *daždъ, včdv*. Zato se tudi to tolmačenje ne more sprejeti. Gotovo je samó toliko, da so velevniki *včždi, daždi*, katere so nekateri za starejše in prvotnejše zmatrali, po analogiji navadnih velevnikov kakor *vedi, grebi, nesi* i. t. d. iz običnih *včždv, daždv* nastali.

Leskienova stsl. slovnica, katera se kakor vsa dela tega učenjaka, odlikuje po svoji jasnosti in kritični bistrournosti, mora se vsakemu priporočati, kdor se hoče stsl. na zanesljivi podlagi pravih in merodajnih stsl. rokopisov učiti in ob enem spoznati sedanje stanje slovanske slovnice.

V. Oblák.

(Dalje.)

III.

Imenitna knjiga.

Einführung in die slavische Literaturgeschichte. Akademische Vorlesungen, Studien und kritische Streifzüge von Dr. Gregor Krek. Zweite völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Graz 1887. Verlag von Leuschner und Lubensky. XII in 887 str.

Leta 1874. je prišla knjiga Krekova v prvem natisku na svetlo in je vzbudila občo pozornost, ker je ni bilo do tedaj knjige, ki bi bila razpravljala slovanske literature v vsem svojem obsegu znanstveno in tako obširno,

kakor bi služilo tako važnemu predmetu. Pa saj še v mnogem oziru ni bilo nabranega niti gradiva za velikansko delo, katero zahteva ne samo nenavadne učenosti, ampak tudi nenavadne marljivosti, ker so podatki raztreseni po vseh slovanskih literaturah in je treba orati ledino v pravem pomenu besede, predno se more podati kaj temeljitega, kar zadostuje sedanji vednosti. To je prav delo, ki narasta pisatelju pod peresom, ker mora postaviti trden temelj posebno za starejšo in najstarejšo dōbo. Delavcev je pa malo ravno na tem polji, ker smo Slovani in posebno mi Slovenci preveč jezikoslovci in se pečamo preradi samó z oblikami in zabljamó pri tem delu mnogokrat, da je važnejša vsebina, nego oblika. Seveda nečemo krajšati s temi besedami nikakor zaslug ónim možem, ki so dognali trden temelj slovanskemu jezikoznanstvu, saj bi brez tega ne bilo mogoče spisati te knjige; poudarjati hočemo le, da slovnična stroka s á m a z á s e ne zadostuje nikakor terjatvam sedanjega časa, ker nam ona ne kaže ravno najlepšega zaklada narodovega, slovstvenih njegovih proizvodov.

Drugo izdanje Krekove knjige se odlikuje od prvega že po svojem obsegu. Prvo obseza 336 strani, novo pa 887, ali, odbivši kazalo, 867 strani. Knjiga se je razširila torej več kot za polovico. Trebalo je namreč povedati o marsičem kaj natančnejšega in obširnejšega, tū in tam veljalo je pregovoriti o kakem mnenji drugih učenjakov, ki so krenili na druga pota, skratka, trebalo je vzeti v poštev vso literaturo zadnjih let in preresetavati posebno stare izvirnike za slovansko zgodovino, n. pr. bizantinske in druge pisatelje, iz katerih se blagó za to stran še ni izcerpalo; trebalo je pa tudi kontrolirati vsakega pisatelja, ker ravno Krekova ni: jurare in verba magistri. Le óni, ki se peča sam z znanstvenim delovanjem, more vedeti, koliko dela in truda velja taka knjiga in bode rad verjel pisatelju, da je nakopičen tū plod šestletnega dela. A vspех je tudi v razmeri s trudom. Znanstveni svet se je čudil že prvemu natisku. »Kdo bi bil mislil, da je slovansko národno slovstvo tako bogato!« čudil se je glasovit nemški učenjak, ko je prebiral knjigo leta 1874. in sedaj se bodo čudili zopet, ker bodo videli pred seboj na svoje oči, koliko se je zgodilo od te dōbe na znanstvenem polji, kakor so se čudili za rusko-turške vojne nasprotniki slovanstva, ki trdijo, da Slovani nimajo slovstva, ko jim je začel navajati Fr. v. Hellwald le samo imena znamenitih živih pisateljev ruskih. — A kaj bi govorili o takih stvaréh, ki kažejo le, kako plitvo sodijo plitvi ljudje; pravi učenjaki so že vse drugih mislij.

Vse delo je razvrščeno v dve knjigi. Prva (str. 3—473) govori o glavnih pričah jezikoslovne palēontologije in starih pisateljev, o jeziku, ob usodi in o kulturi starih Slovanov in razpravlja v treh oddelkih Slované kot ude arijskega plemena, njihovo ločitev od Arijev in njihove razmere v prvi dōbi

po tej ločitvi. Tù nam podaja važne podatke, kako se je razvijal in delil prvotni jezik slovanski, kaj poroča zgodovina o naših pradedih in do katere stopinje izobraženosti so dospeli že v tej dóbi.

Druga knjiga (str. 477—887) pa razpravlja v obče slovansko ustno slovstvo v razmeri h kulturni zgodovini in posebno k bajeslovju. V dveh oddelkih opisuje pisatelj formalno stran ustnega slovstva (jezik in običaj) in stvarno stran (basni, pripovedke, pregovore, zagovore, zagonetke in pesmij).

Že ta kratek pregled nam kaže, kako bogata tvarina je nakopičena v knjigi. Že tù pa moramo opozoriti na Krekove knjige drugo predstvo, ki je tem večjega pomena ne samo za tujce, ampak tudi za Slovane, čim bolj je znana občeslovanska literatura. V opazkih nahajamo namreč popolno bibliografijo o slovanskem tradicionalnem slovstvu, kakeršne drugeje ni dobiti nikjer. Ravno tù se kaže naše bogastvo. Samó narodnih pesmij kazalo obseza n. pr. šest drobno tiskanih strani, zborniki basnij pa tri i. t. d.

Za najstarejšo dóbo arijskega plemena nam je jezik jedini izvirknik. Ali tudi ta je spravil, od kar se je začelo primerjajoče jezikoslovje, toliko važnih resnic na dan, ki nam kažejo razvitek človečanstva v dóbi, o kateri ne govori zgodovina kar nič, v toliki svetlobi, da se moramo čuditi. Kje je tekla zibel arijskega plemena? Kje se je govoril jezik, iz katerega so se rodili arijski jeziki? Krek se odločuje v soglasji z najveljavnejšimi učenjaki (J. Grimmom A. Fr. Pottom, A. Schleicherjem, H. Kiepertom, M. Müllerjem, i. dr.) za srednjo visoko Azijo proti zahodu od Belurtaga in Mustaga blizu visoke planote Pamirske, akoravno ne prezira drugih hipotez, ki stavijo sela prvotnih Arijev v Kavkaško gorovje ali celo v Evropo. Za zadnji dve hipotezi priča sicer resnica, da nimajo vsi arijski jeziki istega imena za glavni azijski zverini, za leva in za tigra, ali to še ne more opovreči prič za srednjo visoko Azijo, ker smemo misliti, da so izgubili oni rodovi, ki so prišli v kraje, kjer teh zverin ni, besede zánje, kakor n. pr. sedanji Bolgari ne poznajo besede za ‚brezo‘ — katero drevo poznajo drugi sorodni narodi — samo za to, ker pri njih ne raste.

Dalje govori pisatelj o glasoslovji, in oblikoslovji in skladnji prvotnega arijskega jezika in nam kaže, kako so se rodili že tedaj prvi početki kulture z ozirom na obitelj in na družabno življenje, na domača opravila in na sadjerejo, živinorejo in na poljedelstvo. Tedaj so že znali ljudje tkati, plesti in šivati, zdelovali so že prosto orodje, vozove in čolne, pisma pa še niso poznali, akoravno so se bili razvili duševno že toliko, da so štelí po decimalnem sistemu, poznali že božanstva in postavili že temelj za daljno izobraževanje.

(Dalje.)

Fran Erjavec †

Usoda stara nam in vsak hip nóva:
 Za možem mož in ž njim za nado nada
 V temno kraljevstvo smrtno se poklada,
 Ki tajnostno združuje dva svetóva.

O komer tožba zdaj veljá takóva,
 Na kogar prah za sólzo sólza pada,
 Bolj kakor brón in mármorja gramada
 Slavé nesmrtna dela ga njegóva.

Kakó se zóve mož, po smrti vpljenen,
 Ki rod spomina mu od písmen zlatih
 Nikdár iz knjige sláve ne izbríše?

List góre na š e je, zaslužno cenjen,
 Pri bližnjih ljubljen in pri daljnih bratih:
Erjavec Fran imé se njéga píše!

Jos. Cimferman.

Dné 13. januarija t. l. je slovenskemu národu iz solnéne Gorice došla prežalostna vest, da je ondu nagle smrti umrl dični pisatelj slovenski, gospod

FRAN ERJAVEC,

c. kr. profesor na ondotni véliki realki, dopísujoči član akademije znanostij in umetnostij v Zagrebu, odbornik „Matici Slovenski“, pravi član društva „Société malacologique de Belgique“ v Bruselji i. t. d. i. t. d. šele v 53. letu dóbe svoje.

Izboren učenjak, vzoren domoljub, ljubezniv prijatelj, skrben oče in v vsakem oziru odličnjak, bil je pokojnik v pravem pomenu klasičen pisatelj slovenski, kateri je s svojimi novelami, potopisi in povestimi, s svojimi učenimi razpravami in preprostemu národu namenjenimi spisi, s svojimi šolskimi knjigami in jezikoslovnimi črticami slovenskemu národu zapustil pravo zakladnico po obliki in vsebini dovršene književne hrane.

Ves národ slovenski je imel samó jednega Erjavca, zató pa tudi vsa Slovenija plaka za njim!

»Ljubljanski Zvon« hoče v prihodnji številki oceniti književno delovanje pokojnikovo ter s tem vrlemu možu in dragemu prijatelju postaviti skromen spomenik. Danes opozarja národ slovenski, kateremu je pokojni posvetil vse duševne svoje moči, naj tudi on ne zabi zahvalnosti svoje proti blagemu pokojniku in stori Erjavčevim sirotam, kar mu veleva njegova čast in dolžnost!

LISTEK.

Nove knjige slovenske. *Slovenska Talija*. Zbirka dramatičnih del in iger. Na svetlo daje Dramatično društvo v Ljubljani, 53. zvezek. Narodna Tiskarna v Ljubljani 1886, 222 strani. Cena 1 gld. Ta zvezek obseza naslednje stvari: *Veronika Deseniška*. Tragedija v petih dejanjih, spisal Jos. Jurčič. Igrá se leta 1422. do 1424. O tej tragediji pravi prof. Levčev pripomenek to: »Solčne ljubezni polne dogodbe in tragična smrt Veronike Deseniške so mnogo let zanimale pokojnega Jurčiča, ki je predmete povestim svojim rad zajemal iz domače zgodovine, in delj časa je premišljal, ali naj bi »Veroniki Deseniški« dal pripovedno, ali dramatično obliko. Napósled se je odločil za zadnjo. Toda, žal, lotil se je tega dela, ko je bil že telesno bolan in dušno potrt in obnemogel. Zadnje tedne pred smrtjo svojo je dopolnjeval »Rokovnjače« ter delal to tragedijo, katero je spisal, a ne umetniški zvrstil tri dni pred smrtjo svojo. A dasi ima »Veronika Deseniška«, površno osnovana in naglo pisana ob času, ko je pesnik ležal že na smrtni postelji, na sebi mnogo tehniških napak, tako da se nikakor ne more imenovati dovršeno delo, vendar jo tukaj izročamo Slovincem ter se nadejamo, da navzlic mnogoterim hibam prijazno in hvaležno vsprejmo poslednji dramatični proizvod neumrjočega pesnika.«

»Veronika Deseniška« v svoji dozdanji obliki nikakor ni za gledališče. Morebiti se najde pesnik, ki jo predela, popolni in za gledališko predstavo priredi. — Dalje obseza ta zvezek igrokazv dveh dejanjih »Prepozno!« po (?) preložen iz nemščine; burko v jednem dejanji »Prijetno iznenadenje«, poslovenjeno po Viljemu Frerkingu, in J. Rosenovo veselo igro v jednem dejanji »Nič otrok«. Pri izboru zadnjih iger je gledal odbor zlasti na take igre, katere bi bilo lahko predstavljati po diletantskih gledališčih. — Knjigi je pridejano tudi blagajnikovo poročilo za leto 1884. in 1885. Društvo je imelo dné 31. decembra l. 1885. vsega premoženja 6900 gld.; v tem premoženju je obseženih tudi za 3889 gld. 64 kr. knjig, katere ima društvo naprodaji. —

Zgodovina farâ ljubljanske škofije. Izdaje A. Koblar. IV. zvezek: *Zgodovina Adlešičke* fare na Belokranjskem. Spisal Ivan Šašelj, administrator. Klein in Kovač v Ljubljani 1887, 8, 43 strani. Drobna knjiga, katera se ti pa zaradi prijetnega svojega zloga in lepega jezika, kakor tudi zaradi zanimive vsebine svoje takoj prikupi tako, da je ne deneš iz roke, dokler je ne prebereš. Zgodovinar, prirodopisec, narodni gospodar, narodopisec in — celó jezikoslovec najde v nji mnogo zanimivih črtic. Knjižica je osnovana tako, kakor so bili poprejšnji zvezki. Gospod pisatelj nam opisuje najprej Adlešiče v prirodoznanskem in statističnem oziru, pripoveduje, kdaj in kako se je ustanovila fara, opisuje podružnice, farovž in šolo, pripoveduje, kateri župniki in kaplani so doslej služili v. Adlešičih ter naposled podaje jako zanimiv spisek adlešičkih lokalizmov in nekoliko imen iz prirodopisja. Hvala gospodu izdavatelju Koblarju, kakor tudi gospodu pisatelju Šašlju na zanimivi, lepi knjižici!

Filip. Žalostna igra v petih dejanjih. Spisal Vittorio Alfieri. Tiskarna V. Dolenca v Trstu, 1886, 8, 71 str. Ta klasična tragedija Alfierova, ki je izhajala prej v prilogi tržaške »Edinosti«, prišla je zdaj tudi v posebni knjižici na svetlo. Poslovenil jo je v peterostopnih jambih g. prof. Jožef Križman v Pazinu ter ž njo podal lep prispevek leposlovni književnosti naši. Želimo, da bi g. prof. Križman, ki je jednako vešč obema jezika, italijanskemu kakor slovenskemu, preložil še kakšen klasičen proizvod iz italijanskega slovstva.

— *Kmetijsko berilo*. Knjiga za nadaljevalne tečaje ljudskih šol in gospodarjem v pouk. Po nalogu visokega c. kr. kmetijskega ministerstva spisal F. Kramer, ravnatelj

deželne kmetijske šole v Gorici. S 83 podobami. Založil in tiskal V. Dolenc v Trstu 1887, 8, 245 str. Cena 50 kr., s poštnim pošiljanjem 55 kr.; vezana knjiga stoji 70, oziroma 75 kr. — Slovenski ljudski učitelji doslej niso imeli nobene knjige, po kateri bi se jim bilo možno ravnati, poučujočim raznovrstne stroke kmetijstva v nadaljevalnih tečajih naše ljudske šole. Jako nam je ustregel g. Kramer, da je sestavil tako učno knjigo, ki more rabiti zajedno kot berilo po poljedelskih tečajih. Naravno, da, kakor druge šolske knjige niso izvirne, samostojno pisane, tako tudi ta ni potekla vsa iz peresa pisateljevega. G. Kramer je mnogo tvarine zajel iz Bleiweisove »Živinoorej«, iz Kuraltove »Sadjereje«, iz Erjavčevih »Škodljivih živalij«, iz Povšetovega »Umnega kmetovalca« i. t. d. Izdavateljeva zasluga pa je, da je vse raznovrstno gradivo praktično priredil, pregledno razvrstil ter nam tako podal knjigo, katere smo krvavo potrebovali. Rabila bode učiteljem našim kot vodilo in učilo in z njegovo pomočjo bode odslej pouk po naših nadaljevalnih šolah gotovo vspešnejši nego je bil doslej. Opozarjamo na to knjigo tudi šolska oblastva naša ter želimo, da z višjo dovolitvijo knjigo kmalu uvedo v poljedelske naše tečaje. Pisana je s posebnim ozirom na razmere po slovenskih deželah. Rokopis je pregledal in odobril velečestiti gospod c. kr. deželni šolski nadzornik A. Klodič vitez Sabladoski, v jezikovnem oziru pa knjigo popravil pokojni prof. Erjavec.

— »Kmetovalec. Gospodarski list s podobami. Uradno glasilo c. kr. kmetijske družbe vojvodstva Kranjskega«, začel je z novim letom 1887 izhajati v ponovljeni obliki kot popolnoma samostojen list. Urednik mu je družbin tajnik *Gustav Pirč*. Prvi list nam posebno ugaja, ker prinaša več korenito pisanih razprav in črtic, katere so spisali gg. tajnik *Pirč*, vodja kmetijske šole na Grmu *R. Dolenc*, adjunkt *V. Rohrmann* i. dr. Vsak zavedni gospodar bi moral biti naročnik »Kmetovalca«, kateri se mora v svoji zdanji obliki gledé vsebine in gledé množine priobčenih člankov imenovati izvrsten gospodarski list. Naročnina mu je za vse leto samó 2 glđ. in pošilja se ali uredništvu ali c. kr. kmetijski družbi v Ljubljano. »Kmetovalec« izhaja 15. in zadnji dan vsakega meseca na celi poli.

Krilánove poezije. Pesmi prerano umrlega *Josipa Pagliaruzzija*, znanega pod pesniškim imenom *Krilána*, izidejo še to leto v Hilarijanski tiskarni v Gorici v treh snopičih v lepi in ukusni zunanji opravi. Rokopise je pripravil za tisek svak ranjkega pesnika, deželni šolski nadzornik *Anton vitez Klodič-Sabladoski*. Prijatelji in poznavatelji ranjkega Pagliaruzzija težko pričakujejo te lepe zbirke. Čujemo, da je g. vitez Klodič naročil Krilánovim poezijam tudi lepe platnice.

Slovani v nemški književnosti. »Das Wissen der Gegenwart«, znani nemški zbornik, ki izhaja v Lipskem pri g. Freytagu, v Pragi pa pri F. Tempskem, donaja za leto 1885—86. tudi opisovanje Rusije v dveh zvezkih od Friedr. Meyerja von Waldeck pod imenom »Russland«. Pisatelj nam slika zemljo, ljudi, navade in običaje, državno in cerkveno upravo prav interesantno. Mnoge slike krasijo knjigo, ki nam kaže zopet, kako se zanimajo Nemci za to severno slovansko državo. — Dunajska »Neue illustrierte Zeitung« ocenjuje Dostojevskega roman »Raskolnikov« (ponemčenega od W. Henckla, založil W. Friedrich v Lipskem) in pravi med drugim: »Dostojevski je poseben človek, on pozna vse bolesterne čute človeškega srca, kakor nobeden drug. Realist je kakor Zola, ali ima tudi — srce. Zola je anatom brez čuta, Dostojevski išče sicer jednako strogo, neusmiljeno zadnjega vzroka vsakega dogodka, ali konečno osveti grozne stvari s tolažilnim svitom; zato je tudi resničnejši kakor Zola, ki za barve nima očij.« — »Deutsche Rundschau«, katero izdaja Jul. Rodenberg, prinesla je v 13. letniku nemški prevod romana »Ivana Iljiča smrt« od grofa L. N. Tolstega in ocenjuje »Pisma Ivana Turgenjeva«. Da se ozirajo Nemci tudi na rusko znanstvo kaže nam Jawein, ki je ponemčil Toplevega knjigo pod imenom: »Die Schwingungsknotentheorie der chemischen Verbindungen.« Peterburg

1886, cena 3 marke. — V. P. Avenarius je izdal »Otročeskiye gody Puškina«, životopis Puškinov s sliko. To delo se hvali kot najboljša studija o tem pesniku.

Rusinsko-nemški slovar. V Lvovu je prišel na svetlo rusinsko-nemški slovar, sestavljen od gimn. prof. Eugena Zelechowskega (VIII in 1117 stranih vel. 8°). Deset let se je trudil pisatelj z nabiranjem gradiva, ali usoda mu ni bila naklonila veselja, da bi bil videl svoje delo dokončano in bi bil učakal tudi kaj sadu svojega. Že dne 19. februarja 1885. pokosila je smrt neutrudljivega delavca. Zato je uredil drugi del Sofron Niedzielski. Ta slovar je toliko večje vrednosti, ker nam podaja živi rusinski jezik, nabran iz ust naroda samega, ker kaže vsaka beseda svoj naglas in se je posrečilo urediti tudi pravopis tako, da je pisana vsaka beseda glasovno tako, kakor jo izgovarja narod.

Srbska književnost. »Letopis Matice srpske« v Novem Sadu, knjiga 148. obseza Poslednji Brankovići u istoriji i u narodnom pevanju. 1456—1502. Od Stojana Novakovića (Svršetak). — Gradja za medicinsku terminologiju. Sabrao dr. M. Jovanović-Batut. (Nastavak). — Vladislav, kralj ugarski, istorijska tragedija u 5 činova. Napisao Nikolo V. Djarić (Nastavak) — Slovenski knez. Pesma, od Vojislava. — Srpske narodne pripovijetke iz Gornje Krajine. Skupio ih Vladimir Krasić: Pop pod ključem. Zakletnik. — Književnost: Ocena Le Monnierovoga zemljevida Avstro-Ogerske po občevalnem jeziku, in S. M. Lozanićeve analize beogradskih i topčiderskih pijaćih voda. — Izvodi iz zapisnika književnog odbora i odeljenja 1885. godine. — »Narodna biblioteka braće Jovanovića« izhaja že sedmo leto. Letos pridejo na svetlo zvezki 145—168. Izmed srbskih pisateljev pridejo na vrsto J. Stejić, J. Rajić, Lazar Lazarević, Sterija, izmed drugih slovanskih pa Turgenev, Grudjinjevski, Bozdeh in tudi naš *Jurčić*, od neslovanskih pa Schiller in Goldoni. Naročnina za 24 zvezkov znaša samó 3 gld. 50 kr.

Društvo v spomin Mihaila Kačkovskega v Lvovu. Dne 20. julija l. 1802. porodil se je v selu Dubno v Lancutsem okraju rusinskemu svečeniku Alekseju Kačkovskemu sin Mihail. Ko je dokončal mladi Kačkovski pravne studije v Lvovu, stopil je pri sodišči v cesarsko službo. Po štiridesetletnem službovanji po raznih mestih galiških je stopil 1872. leta meseca marcija z naslovom višjega deželnega sodnika v pokoj. Starec je mislil še uživati svojo prostost in odide na pot na Rusko in v Švedijo. Ali že dne 8. avgusta leta 1872. vzame smrt najiskrenejšega narodnjaka rusinskega v Kronstadtu na Ruskem.

Od leta 1848. sem, ko so se bili predramili tudi Rusini, potegoval se je Mihail neumorno za razvitek pismenosti rusinske in prosveto in za blagostanje kmetskega ljudstva. Sam ni maral za veselice, niti oženil se ni, bil je skop proti sebi do skrajnosti, preživljal je pa v svoji hiši mnogo sirot, podpiral uboge učence in vzpodbujal mlade Rusine, naj pišejo za svoj narod poučnih knjig. Ni bilo društva, namenjenega pouku narodovemu, kateremu ne bi bil pomagal. Pred šestindvajsetimi leti je osnoval v Lvovu večji rusinski časopis »Slovo«, kateri izhaja še dandanes.

Pa tudi v oporoki svoji ni pozabil naroda svojega, volil je vse premoženje, kakih 60.000 gld., naj bi služile obresti te glavnice na večne čase v podporo rusinske književnosti in prosvete.

Na spomin tega vrliga narodnjaka so osnovali gališki Rusini leta 1874. društvo pod njegovim imenom, katero izdaje vsak mesec po jedno knjižico zabavnega ali poučnega obsega. Do sedaj jih je izdanih 133 števil, katera se razpošiljajo udom brezplačno in se prodajajo narodu po nizki ceni od 10—36 kr. Te knjižice so pisane v pravem narodnem duhu in se širijo vsako leto bolj. Tiska se jih po 4000—4500 izvodov. Kako veselo napreduje društvo, kaže poročilo glavnemu zboru dne 28. avgusta (dne 9. septembra) l. 1886. v Brodah, da je pristopilo v zadnjem letu 341 novih članov in da ostaja prebitka

471 gld. 83 kr. S kakim veseljem pa podpira občinstvo namene tega občinstva, pokazalo se je tudi po občnem zboru pri besedi, kjer so izdale vstopnice in darovi 380 gld.

„Povoljno gmotno stanje je napolnilo tudi odbor, da izdaje že tretje leto poseben koledar s slikami, ki donša životopise znamenitih narodnjakov in mnogo poučnega berila za prosti narod. Poleg tega moramo omeniti, da so se uverili tudi Rusini, da treba narodu posebno gmotne podpore, če se naj postavi kdaj na svoje noge. Zato je deloval že od leta 1848 posebno Oče Lev Treščakovkij na to, da se je ustanovil v Lvovu »Narodni dom«, sedaj je pa izprožil Oče Venedikt Ružickij misel, naj se nabira zaloga, iz katere se bode podpirali Rusini, da si kupujejo svoje zemlje. Do sedaj je nabranil že nad 2000 gld., katere upravlja odbor »Narodnega doma«.

F. Hubad.

Poziv.

Podpisani odbor prevzel je nalogo, izročeno mu po privatnem dogovoru med goriškimi rojaki, da bo nabiral radodarne doneske za spomenik in ustanovo prarano umriega slovenskega pisatelja Frana Erjavca. Vedoč, da to svojo nalogo more uspešno rešiti le s požrtvovalnim sodelovanjem vseh rodoljubov in častilcev ranjkega narodnega buditelja in strokovnjaka na znanstvenem polju, obrača se do rojakov in spoštovalcev kulturnega dela z uljudno prošnjo, da bi po svojih okolščinah pripomogli v blagi namen z radodarnimi doneski in z vsestranskim pospeševanjem tega nabiranja v pristopnih krogih. Vsakojaki, tudi najmanjši doneski potrdijo se javnim potem ter se porabijo v določeni namen, namreč za nagrobni spomenik in za ustanovo, ki bo služila v prvi vrsti sirotama za ves narod in za prosveto zaslužnega moža. V vsakem večjem kraji, pri vsakem shodu in vsaki veselici naj bi kdo nabiral v omenjeno svrhu doneske, ki naj se pošiljajo kateremu izmed podpisanih odbornikov ali pa upravništvu »Soče«. Podpisani odbor nadeja se, da pričujoča prošnja ne bo brezuspešna, temveč da narod pokaže s splošno udeležitvijo in znano radodarnostjo, da zna ceniti zasluge buditelja svojega in delavca na slovstvenem polju ter da mu je hvaležen za duševne dobrote, od njega prejete.

V Gorici, dné 24. januarija 1887.

Ivan Berbuč, načelnik; Julij pl. Kleinmayr, tajnik; dr. A. Gregorčič, denarničar; S. Gregorčič, dr. A. Lisjak, odbornika.

V Ljubljani pobirajo doneske: Dragotin Žagar, deželni blagajnik, Ivan Hribar, glavni zastopnik banke »Slavije«, in dr. Josip Vošnjak, deželni odbornik.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četr leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levce** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levce**. Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani*, v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

VABILO.

Z današnjo številko se »Ljubljanski Zvon« s čilimi močmi odpravlja na delo prihodnjega, sedmega leta svojega življenja. Program, katerega si je »Ljubljanski Zvon« postavil pred šestimi leti, po katerem se je zvesto ravnal ves čas svojega izhajanja, — ta program hoče neizpremenjen zvrševati tudi prihodnje leto; kajti izdatna vsestranska podpora, katero je »Ljubljanski Zvon« doslej našel pri pisateljih naših, kakor tudi pri občinstvu slovenskem, kaže nam jasno, da list v dozdANJI obliki svoji najboljše ugaja književnim potrebam naroda našega.

»Ljubljanski Zvon« bode zategadelj tudi odslej v prvi vrsti gojil leposlovje v najširjem pomenu te besede.

Priobčeval bode *znanstvene* in *ukovite* razprave iz različnih oddelkov človeškega znanja.

Zbiral bode *narodno blago.*

Skrbel bode za obširen *pregled* sočasnega *slovenskega slovstva* in imenitnejših proizvodov drugih slovanskih literatur ter napósled poročal o napredovanji domačih književnih in umetnostnih zavodov.

Spisov, katere misli »Ljubljanski Zvon« priobčevati, ne bomo tukaj podrobno naštevali; samo splošno omenjamo, da so mu ohranjeni dozdanji preskušeni in priljubljeni sotrudniki njegovi, in da se takoj v I. zvezku pričneta dve daljši interesantni povesti:

„Postillion d' amour“,

katero nam je iz svojega življenja spisal *neimenovan pisatelj*, in *Kersnikov*

„Testament“,

ki je bil obljubljen že preteklo leto, pa ga g. pisatelj ni utegnil ob pravem času zvršiti.

Opiraje se na zgoraj razviti program, kakor tudi na svoje dozdanje delovanje, nádeje se »Ljubljanski Zvon«, da mu tudi prihodnje leto ostanejo zvesti dozdanji njegovi prijatelji, da se pa okoli njega zberó tudi novi podporniki. Saj je namera, katero mu je zvrševati, lepa in plemenita: vsestranski razvoj beletristične književnosti slovenske!

V Ljubljani 1. decembra 1886.

Uredništvo in upravništvo.